

УДК 371.621+793.33

№ державної реєстрації 0117U006793

Міністерство освіти і науки України
Херсонський державний університет
вул. Шевченка, 14, м. Івано-Франківськ, 76018,
тел. +380963102636; e-mail: office@ksu.ks.ua

ЗАТВЕРДЖУЮ

Ректор Херсонського
державного університету

Олександр СПИВАКОВСЬКИЙ
06 березня 2024 року

ЗВІТ

ПРО НАУКОВО-ДОСЛІДНУ РОБОТУ
ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ ЗАСОБАМИ
БАЛЬНОЇ ХОРЕОГРАФІЇ

Перший проректор
доктор педагогічних наук, професор

Сергій ОМЕЛЬЧУК

Керівниця НДР
кандидат педагогічних наук, доцент

Наталія ТЕРЕШЕНКО

Херсон - Івано-Франківськ – 2024

СПИСОК АВТОРІВ

Керівниця НДР

кандидатка педагогічних наук,
доцентка

Наталія ТЕРЕШЕНКО

РЕФЕРАТ

Наукову роботу присвячено актуальній проблемі естетичного виховання старшокласників засобами бальної хореографії.

Шляхом теоретичного аналізу психолого-педагогічних та естетико-мистецтвознавчих джерел уточнено сутність понять «естетичне виховання старшокласників засобами бальної хореографії», «естетична вихованість старшокласників»; розкрито естетико-виховний потенціал бальної хореографії стосовно старшокласників. Здійснено ретроспективний аналіз становлення бальної хореографії як мистецтва та дисципліни, що здатна формувати естетичну сферу особистості. Визначено компоненти (когнітивний, емоційно-ціннісний, діяльнісно-практичний), критерії (когнітивно-рефлексивний, емоційно-ціннісний, діяльнісно-виконавський) та показники, схарактеризовано рівні естетичної вихованості старшокласників.

Теоретично обґрунтовано та розроблено методикау і педагогічні умови естетичного виховання старшокласників засобами бальної хореографії в дитячо-юнацьких колективах.

Об'єкт дослідження: процес естетичного виховання старшокласників

Мета роботи: на основі аналізу наукових джерел і педагогічної практики теоретично обґрунтувати, розробити та експериментально перевірити методикау і педагогічні умови естетичного виховання старшокласників засобами бальної хореографії в дитячо-юнацьких колективах.

Методи дослідження:

- *теоретичні:* аналіз, синтез, порівняння і систематизація наукових джерел для уточнення сутності основних понять дослідження; визначення критеріїв, показників, рівнів естетичної вихованості старшокласників засобами бальної хореографії, обґрунтування методикау та педагогічних умов естетичного виховання старшокласників засобами бальної хореографії;

- *емпіричні:* діагностичні (опитування – інтерв'ювання, тестування, анкетування; бесіди), обсерваційні (опосередковане спостереження), контент-

аналіз документації закладів освіти (навчальних програм та планів виховної роботи) з метою з'ясування стану проблеми у педагогічній практиці; прогностичні (моделювання); педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний та контрольний етапи), експертне оцінювання – для визначення динаміки стану естетичної вихованості старшокласників на різних етапах дослідження та перевірки доцільності обґрунтованих педагогічних умов та методики естетичного виховання старшокласників засобами бальної хореографії;

– *статистичні* – математичне обчислення достовірності результатів для підтвердження ефективності розроблених методики і педагогічних умов естетичного виховання старшокласників засобами бальної хореографії в дитячо-юнацьких колективах.

В результаті роботи над індивідуальною темою захищено кандидатську дисертацію, опубліковано 21 статтю, 1 навчально-методичний посібник, 1 хрестоматію, взято участь у 17 міжнародних і всеукраїнських конференціях.

Ключові слова: естетичне виховання, естетична вихованість, критерії естетичної вихованості, старшокласники, бальна хореографія, педагогічні умови, методика естетичного виховання старшокласників засобами бальної хореографії.

The scientific work is dedicated to the relevant problem of aesthetic education of high school students through ballroom choreography. Through theoretical analysis of psychological-pedagogical and aesthetic-artistic sources, the essence of the concepts «aesthetic education of high school students through ballroom choreography» and «aesthetic education of high school students» has been clarified. The aesthetic-educational potential of ballroom choreography in relation to high school students has been revealed. A retrospective analysis of the formation of ballroom choreography as an art and discipline capable of shaping the aesthetic sphere of personality has been conducted.

Components (cognitive, emotional-value, activity-practical), criteria (cognitive-reflective, emotional-value, activity-executive), and indicators

characterizing the levels of aesthetic education of high school students have been identified. For the first time, a theoretical justification and methodology, as well as pedagogical conditions for the aesthetic education of high school students through ballroom choreography in youth groups, have been developed.

Research Object: The process of aesthetic education of high school students.

Research Objective: Based on the analysis of scientific sources and pedagogical practice, to theoretically substantiate, develop, and experimentally test a methodology and pedagogical conditions for the aesthetic education of high school students through ballroom choreography in youth groups.

Research Methods:

Theoretical: Analysis, synthesis, comparison, and systematization of scientific sources to clarify the essence of the key concepts of the study; determination of criteria, indicators, and levels of aesthetic education of high school students through ballroom choreography; justification of the methodology and pedagogical conditions for aesthetic education through ballroom choreography.

Empirical: Diagnostic methods (interviews, testing, questionnaires, discussions), observational methods (indirect observation), content analysis of educational institution documentation (curricula and plans for educational work) to understand the state of the problem in pedagogical practice; prognostic methods (modeling); pedagogical experiment (constative, formative, and control stages), expert evaluation to determine the dynamics of the aesthetic education of high school students at different stages of the study and assess the feasibility of the developed pedagogical conditions and methodology for aesthetic education through ballroom choreography.

Statistical: Mathematical calculations of the reliability of results to confirm the effectiveness of the developed methodology and pedagogical conditions for aesthetic education through ballroom choreography in youth groups.

As a result of working on an individual topic, a candidate dissertation has been defended. Additionally, 21 articles, 1 educational-methodical manual, and 1 reader

have been published. Participation has been taken in 17 international and all-Ukrainian conferences

Key words: aesthetic education, criteria of aesthetic education, senior pupils, ballroom dance choreography, pedagogical conditions, methodology of aesthetic education by means of ballroom dance choreography.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	8
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ ЗАСОБАМИ БАЛЬНОЇ ХОРЕОГРАФІЇ	14
1.1. Естетичне виховання особистості засобами хореографії як науково-педагогічна проблема.....	14
1.2. Бальна хореографія як засіб естетичного виховання в історико- культурній ретроспективі.....	20
1.3. Естетико-виховний потенціал сучасних форм бальної хореографії у вихованні старшокласників.....	24
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ТА МЕТОДИКИ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ ЗАСОБАМИ БАЛЬНОЇ ХОРЕОГРАФІЇ.....	31
2.1. Критерії, показники та орієнтовні рівні естетичної вихованості старшокласників.....	31
2.2. Педагогічні умови естетичного виховання старшокласників засобами бальної хореографії.....	38
2.3. Методика естетичного виховання старшокласників засобами бальної хореографії.....	47
2.4. Результати естетичного виховання старшокласників засобами бальної хореографії.....	55
ВИСНОВКИ.....	58
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	61
ДОДАТКИ. Перелік наукових праць з теми НДР.....	64

ВСТУП

Формування у молодого покоління навичок творчого та критичного осмислення естетичних цінностей, виховання почуття гордості за здобутки рідної культури та розвиток здатностей до самовираження в сфері культури стає актуальним соціокультурним завданням.

Це належним чином підтверджується у законодавстві України, такому як «Про освіту», «Про позашкільну освіту», «Про культуру», а також у документах, таких як Національна стратегія розвитку освіти до 2021 року, Концепція художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах, Концепція національно-патріотичного виховання дітей і молоді, Концепція гуманітарного розвитку України до 2020 року тощо. Зокрема, Концепція «Нової української школи» акцентує увагу на культурній компетентності як на здатності самостійно виражати ідеї, досвід та почуття через мистецтво.

Впровадження завдань формування різнобічно розвиненої особистості пов'язано з естетичним вихованням, основним інструментом якого є мистецтво. Серед різних його проявів виявляється зростаючий інтерес молоді до хореографії. Особливо важливою у цьому контексті є роль бального танцю, який вирізняється динамічною пластикою, емпатією у взаємодії танцюристів-партнерів, а його вивчення сприяє самовираженню особистості, розвитку комунікативних навичок та підштовхує до соціальної активності.

Теоретичні основи художньо-естетичного виховання закладені в дослідженнях вчених в галузі естетики, таких як І. Зязюн, М. Каган, Л. Левчук та ін.; психології, представлені О. Завгородньою, О. Кульчицькою, В. Моляко та ін.; і педагогіки мистецтва, де працювали Г. Карась, О. Комаровська, С. Коновець, Л. Масол, М. Левченко, Н. Миропольська, О. Рудницька, П. Фриз, Г. Шевченко та інші.

Психологічне осмислення природи танцю, педагогічні механізми виховання засобами хореографії висвітлено у працях Г. Березової, В. Богути, О.

Бурлі, А. Ваганової, Г. Ніколаї, О. Комаровської, С. Куценка, Т. Медвідь, Т. Морозовської, О. Пархоменка, І. Поклад, Л. Роговик, О. Семак, П. Сілкіна, І. Сосніної А. Тараканової, І. Тригуб, П. Фриза, Л. Цветкової, В. Чуби, Д. Шарикова та ін.

Питання освоєння бальної хореографії, зокрема спортивного бального танцю у європейській та латиноамериканській школах, є об'єктом дослідження вчених, таких як С. Белей, Ю. Зирянов, О. Касьянова, Л. Куценко, Т. Павлюк та інші. Проте, увага дослідників часто зосереджується на тренуванні учасників для участі у спортивних змаганнях. Естетичний аспект вивчення залишається фрагментарним, що ускладнює його повне осмислення. Це в контексті зростаючого інтересу до танцювальної творчості, яка не завжди досягає високого ступеня естетичності. Запропоноване залучення старшокласників до бальної хореографії може відігравати важливу роль у запобіганні некоректної поведінки, формуванні толерантності до однолітків та інших людей, а також вихованні естетичного смаку, що сприяє «імунізації» проти бездуховності.

Аналіз наукових джерел, сучасного стану естетичного виховання дітей та молоді надав можливість визначити такі суперечності між:

- запитом суспільства на творчу особистість, здатну до самовираження у сфері культури, і недооцінкою педагогічною громадськістю важливості залучення підростаючої особистості до мистецької творчості в контексті реформування української освіти;

- естетико-виховним потенціалом хореографічного мистецтва, зокрема бальної хореографії як потужного джерела естетичного виховання старшокласників, і недостатньою теоретичною розробленістю проблеми;

- об'єктивною потребою запровадження сучасного змісту, форм та методів естетичного виховання старшокласників та їхньою нерозробленістю, зокрема в діяльності дитячо-юнацьких хореографічних колективів спортивно-бального спрямування.

Актуальність і доцільність, виявлені протиріччя й зумовили вибір проблеми дослідження «Естетичне виховання старшокласників засобами бальної хореографії».

Об'єкт НДР: процес естетичного виховання старшокласників.

Предмет НДР: методика і педагогічні умови естетичного виховання старшокласників засобами бальної хореографії в дитячо-юнацьких колективах.

Мета НДР: на основі аналізу наукових джерел і педагогічної практики теоретично обґрунтувати, розробити та експериментально перевірити методику і педагогічні умови естетичного виховання старшокласників засобами бальної хореографії в дитячо-юнацьких колективах.

Завдання НДР:

Через теоретичний аналіз психолого-педагогічних та естетико-мистецтвознавчих джерел необхідно розкрити сутність таких понять як «естетичне виховання старшокласників засобами бальної хореографії» і «естетична вихованість старшокласників». При цьому слід визначити естетико-виховний потенціал бальної хореографії.

Розглянути складові, критерії, показники та рівні естетичного розвитку старшокласників, які займаються бальною хореографією.

На основі теоретичних засад обґрунтувати та розробити методику і педагогічні умови для естетичного виховання старшокласників через застосування бальної хореографії в молодіжних колективах.

Провести експериментальне дослідження для перевірки ефективності методики і педагогічних умов естетичного виховання старшокласників через використання бальної хореографії у дитячо-юнацьких колективах.

Із метою розв'язання завдань використано такі методи дослідження:

теоретичні: аналіз, синтез, порівняння і систематизація наукових джерел для уточнення сутності основних понять дослідження; визначення критеріїв, показників, рівнів естетичної вихованості старшокласників засобами бальної хореографії, обґрунтування методики та педагогічних умов естетичного виховання старшокласників засобами бальної хореографії;

емпіричні: діагностичні (опитування – інтерв'ювання, тестування, анкетування; бесіди), обсерваційні (опосередковане спостереження), контент-аналіз документації закладів освіти (навчальних програм та планів виховної роботи) з метою з'ясування стану проблеми у педагогічній практиці; прогностичні (моделювання); педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний та контрольний етапи), експертне оцінювання – для визначення динаміки стану естетичної вихованості старшокласників на різних етапах дослідження та перевірки доцільності обґрунтованих педагогічних умов та методики естетичного виховання старшокласників засобами бальної хореографії;

статистичні – математичне обчислення достовірності результатів для підтвердження ефективності розроблених методики і педагогічних умов естетичного виховання старшокласників засобами бальної хореографії в дитячо-юнацьких колективах.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

вперше теоретично обґрунтовано педагогічні умови естетичного виховання старшокласників засобами бальної хореографії в дитячо-юнацьких колективах (формування особистісної, психологічної і фізіологічної готовності старшокласників до занять бальною хореографією; стимулювання самостійної художньо-творчої діяльності старшокласників щодо використання традицій бального танцю в життєдіяльності та мотивація успіху в зазначеному виді хореографічного мистецтва; готовність педагогів-хореографів до реалізації естетичного виховання старшокласників засобами бальної хореографії); методику естетичного виховання старшокласників засобами бальної хореографії в дитячо-юнацьких колективах, яка ґрунтується на урахуванні таких основних підходів до естетичного виховання, як культурологічний, особистісно орієнтований, діяльнісний, сутність якої полягає у врахуванні психофізіологічних особливостей даної вікової групи учнів, створенні естетично насиченого середовища освітнього процесу, в емоційно забарвленій подачі навчального матеріалу, розкритті творчого

потенціалу учнів засобами бальної хореографії; визначено критерії (когнітивно-рефлексивний, емоційно-ціннісний, діяльнісно-виконавський) з відповідними показниками та рівні (високий (творчий), середній (масовий), низький (репродуктивний)) естетичної вихованості старшокласників у сфері бальної хореографії;

уточнено сутність понять «естетичне виховання старшокласників засобами бальної хореографії» як процес оволодіння учнями основами бальної хореографії, який спрямовано на поглиблення мотивації до цього виду мистецтва та до занять хореографією, розширення знань у сфері хореографії, зокрема бальної, та особливостей виконання танців, на удосконалення комплексу виконавсько-інтерпретаційних умінь, розвиток креативності та здатності до комунікації у партнерських взаєминах; «естетична вихованість старшокласників», що досягається засобами бальної хореографії, як інтегральну особистісну якість учасника колективу бального танцю, яка об'єктивується у сформованості ціннісної позиції щодо танцювального мистецтва, здатності юного танцівника (танцівниці) до поглиблення хореографічних знань і шануванні бальних традицій та позитивному ставленні до інших національних танцювальних культур, у згармонізованості її раціональної й емоційної сторін, толерантному спілкуванні з партнерами під час виконання та у процесі підготовки до нього, розвиненому виконавському артистизмі, прагненні змінювати себе і впливати на оточуючий світ; компоненти цього феномену (когнітивний, емоційно-ціннісний, діяльнісно-практичний);

положення про естетико-виховний потенціал бальної хореографії отримали подальший розвиток. Доповнено зміст, розроблені нові форми та методи естетичного виховання старшокласників через використання бальної хореографії в дитячо-юнацьких колективах.

Сформульовані теоретичні засади введені в практику через розробку та впровадження в позакласну виховну роботу закладів загальної середньої освіти та позашкільної освіти педагогічних умов і методики естетичного виховання старшокласників з використанням бальної хореографії; навчальної програми

«Бальна хореографія» як складової методики (розроблена Н. Терешенко, затверджена Вченою радою Херсонського державного університету, 2018 р.), авторського навчально- методичного посібника «Історія та методика бального танцю», навчально- методичного посібника з дисципліни «Бальний танець. Модуль: Історико-побутовий танець», Хрестоматії «Видані танцівники бальної хореографії ХХ століття».

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ ЗАСОБАМИ БАЛЬНОЇ ХОРЕОГРАФІЇ

1.1. Естетичне виховання особистості засобами хореографії як науково-педагогічна проблема

Для дослідження проблеми естетичного виховання старшокласників за допомогою бальної хореографії, перейдемо до аналізу основних термінів, а саме: естетичне виховання, мистецька (хореографічна) освіта та бальна хореографія. В період від кінця ХХ до початку ХХІ століття дослідження проблем естетичного виховання учнів загальноосвітніх шкіл збагатилися питаннями щодо впровадження інтегративного підходу до естетичного виховання, особливо на уроках предметів художньо-естетичного циклу. Також розглядається ознайомлення школярів із художньою культурою українського народу та інших країн світу (О. Комаровська, Л. Масол, Н. Миропольська, О. Маленицька та ін.), що обумовлено соціокультурними процесами та інтеграцією України у світовий простір.

У «Енциклопедії освіти» за загальною редакцією В. Кременя, К. Журба розглядається поняття «естетичне виховання» згідно з обґрунтуванням основ виховання дітей юнацького віку. Суть цього поняття полягає в «формуванні естетичних смаків, почуттів, певної мистецькознавчої ерудиції, здатності сприймати художні твори та навички творчої діяльності» (за Кремень, 2008, с. 89). Більш загальне тлумачення поняття «естетичне виховання» подається в словнику «Професійна освіта», де І. Зязюн, Н. Ничкало, О. Дубинчук визначають його як «процес формування в людині здатності сприймання і розуміння прекрасного в дійсності (у природі, праці, суспільних відносинах, вчинках) і в мистецтві, розвиток естетичних поглядів, смаків і почуттів, потреби і здатності брати участь у створенні прекрасного в мистецтві та житті» (за Гончаренко, Зязюн..., 2000, с. 99).

У «Українському педагогічному словнику» С. Гончаренка поняття «естетичне виховання» розглядається як «складова частина виховного процесу, безпосередньо спрямована на формування й виховання естетичних почуттів, смаків, суджень, художніх здібностей особистості, на розвиток її здатності сприймати й перетворювати дійсність за законами краси в усіх сферах діяльності людини» (Гончаренко, 2009, с. 119).

За словами польської мисткині та вченої І. Войнар, «естетичне виховання сприяє цілісному охопленню на індивідуальному рівні особливостей культури конкретної епохи, розумінню її єдності і стилістичної спорідненості, що є необхідною передумовою її теоретичного пізнання» (Войнар, 1997, с. 84). Вона підкреслює, що віддача естетичному вихованню як специфічному інструменту розвитку «інтелектуальної орієнтації» не повинна абсолютизувати гносеологічний підхід, що може проявлятися у просвітницькому розумінні сутності та завдань естетичного виховання, художньої освіти та навчання.

Зокрема, авторка підкреслює, що важливим аспектом є навчання особистості сприймати готові продукти естетичної діяльності, що є важливою частиною будь-якого виду творчої діяльності. Розвиток творчих здібностей особистості вважається ключовим завданням естетичного виховання. Естетична освіта, введення особистості у світову культуру і мистецтво, визначається як необхідна умова досягнення цілей естетичного виховання особистості (Войнар, 1997).

Таким чином, естетичне виховання означає систематичний процес формування у людині естетичного сприймання світу. Цей процес включає залучення особистості до цінностей, їх переосмислення та внутрішнє уособлення. В результаті розвиваються здібності до естетичного сприймання та переживання, формується естетичний смак та уявлення про ідеал. Естетичне виховання сприяє гармонізації та розвитку всіх духовних здібностей людини, які необхідні в різних сферах творчості.

Науковий аналіз дозволяє виділити структурні компоненти естетичного виховання:

Загальноестетична освіта, яка вкладає цінності естетичної культури у особистісні цінності.

Художнє виховання, яке охоплює знання і практичну реалізацію мистецтва, формуючи художню культуру особистості на основі її цінностей.

Художня самоосвіта і самовиховання, спрямовані на розвиток творчих потреб і здібностей, тобто на самореалізацію у творчості.

Отже, ці компоненти взаємодіють для досягнення мети естетичного виховання та розвитку особистості.

В контексті нашого дослідження акцентуємо увагу на мистецькому компоненті поняття «естетичного виховання». О. Рудницька визначає мистецьку освіту як галузь, спрямовану на розвиток спеціальних здібностей і смаку, формування естетичного досвіду і ціннісних орієнтацій, а також здатність до спілкування з художніми цінностями у процесі активної творчої діяльності та вдосконалення власної почуттєвої культури (Рудницька, 2002, с. 29).

Г. Падалка зазначає, що виховна сутність мистецтва впливає із здатності художніх образів давати оцінку явищам, що відтворюються (Падалка, 2008, с. 10). Вона вказує на пріоритетні проблеми розвитку мистецької освіти, зокрема, національну основу формування її змісту, гуманітарну парадигму, творчий розвиток учнів, формування духовності та культурологічну основу мистецької освіти (Падалка, 2016, с. 2).

Отже, мистецька освіта визнається як важливий інструмент для розвитку творчих здібностей, формування естетичного смаку та поглиблення розуміння художніх цінностей. Її роль у вихованні особистості та сприяння культурному розвитку стає актуальною у сучасних умовах.

Н. Миропольська наголошує на важливості мистецької освіти в контексті естетизації навчально-виховного процесу в основній школі. Вона вказує, що мистецькі дисципліни не лише сприяють формуванню мистецьких компетентностей, але й сприяють освоєнню основних понять і законів інших

наук з позицій естетичних категорій, таких як краса, гармонія, естетична довершеність та естетична досконалість (Миропольська, 2013, с. 9).

Узагальнюючи аналіз, можна висловити тезу про те, що мистецтво виступає як важливий відкритий простір унікальних культур, що відображає різноманіття творчого досвіду людства. Кожна культура виражає унікальність національних традицій у взаємодії з духовною спадщиною інших народів, дозволяючи уявити повну художню картину світу та розглядати спільність людської цивілізації. У цьому контексті розкривається внутрішнє багатство унікальних національних культур.

Художньо-естетичній діяльності учнів у позакласній та позашкільній роботі відводиться особлива роль. Ця сфера стає оптимальним полем для їхнього мотивування до творчості, виховання впевненості та пробудження здатності до творчої самореалізації. Позакласна діяльність є доступною для кожного учня, спрямованою на вільний вибір, та є результативною незалежно від здібностей її учасників. Мистецьку освіту в єдності її компонентів можна розглядати як універсальний засіб особистісного розвитку.

Позашкільні заклади мають важливе значення для розширення можливостей формування художньо і духовно розвиненої особистості з широким культурним світоглядом. Вони сприяють забезпеченню широкої художньої освіти учнів, формуванню у них естетичної культури та естетичного ставлення до дійсності. Також ці заклади залучають кожного учня до участі в різних сферах художньої діяльності, враховуючи його природні нахили та здібності. Важливим аспектом є оволодіння естетичною спадщиною минулого та створення умов для неперервного естетичного виховання дітей та учнівської молоді.

Результатом художньо-естетичного виховання, яке відбувається як у контексті загальної мистецької освіти, так і у рамках неформальної освіти, є досягнення особистістю конкретного рівня художньо-естетичної вихованості. Вихованість стає інтегральною особистісною якістю вихованця, яка відображає

систему його переконань, цінностей та норм поведінки, виявляючи себе у його ставленні до оточуючого середовища в широкому розумінні.

Таким чином, естетична вихованість особистості базується на органічній єдності розвинених природних сил, здібностей естетичного сприймання, емоційного переживання, уяви, мислення та художньо-естетичної освіченості. Процес естетичного виховання сприяє формуванню творчої індивідуальності, її естетичному ставленню до мистецтва, самої себе, власної поведінки, відношенню до людей, природи і т.д.

Отже, естетичну вихованість, яка є результатом естетичного виховання, можна розглядати як інтегральну особистісну якість, що охоплює різноманітні аспекти естетичної свідомості особистості, такі як її естетичне ставлення до оточуючого середовища, знання естетичних цінностей, мотивованість і здатність до естетичної діяльності. Ця вихованість виражається у бажанні змінювати себе та впливати на навколишній світ.

Відтак, структурними компонентами естетичної вихованості постають:

Когнітивний (охоплює сферу знань щодо хореографічного мистецтва та усвідомленості власної причетності до бальної хореографії);

Емоційно-ціннісний (охоплює сферу сприймання творів хореографічного мистецтва, мотивацію до занять бальною хореографією, здатність критичного аналізу та оцінювання хореографічних явищ, зокрема сучасних);

Діяльнісно-практичний (охоплює сферу практично-інтерпретаційних умінь стосовно мистецтва бального танцю, креативність танцівників, творчу уяву, хореографічні здібності);

Одним з ключових інструментів художньо-естетичного виховання, що набуває важливості для сучасної молоді, є хореографічне мистецтво. Розглянемо сутність цього мистецтва як засобу естетичного виховання.

Автор, описуючи систему хореографічної освіти, вказує на різні напрями використання хореографічного мистецтва для виховання та освіти молоді. Зокрема, виділяються наступні аспекти:

а) Професійна освіта, яка базується на хореографічних училищах. Ці навчальні заклади готують артистів балету для музичних театрів та оперно-балетних труп, а також створюють ансамблі народного танцю.

б) Додаткова хореографічна освіта відбувається в хореографічних відділеннях дитячих музичних шкіл та дитячих шкіл мистецтв, а також в окремих дитячих хореографічних і балетних школах.

в) Хореографічне мистецтво включається у загальноосвітні школи як форма навчальної та позанавчальної роботи, зокрема, через факультативні заняття.

г) Самодіяльне та аматорське хореографічне мистецтво, яке реалізується у студіях та колективах культурних закладів.

Ці різноманітні напрями використання хореографічного мистецтва в системі освіти та виховання вказують на його важливу роль у формуванні естетичного сприймання і творчої активності молоді.

Хореографічна освіта в сучасній українській школі приймає різні форми, охоплюючи широкий спектр класів та рівнів. У школах, ліцєях, гімназіях мистецтв хореографія виступає предметом мистецтвознавчого блоку, де реалізується профільна хореографічна освіта на трьох рівнях:

1. Для учнів 1-4 класів передбачено долучення до хореографічного мистецтва.
2. Учні 5-9 класів мають можливість поглибленого вивчення хореографії.
3. В 10-11 класах передбачена передпрофільна підготовка.

Також важливе значення має виховання в школах із самостійним хореографічним колективом або ансамблем, які займаються в позаурочний час.

Хореографічне мистецтво сприяє всебічному розвитку дитини, об'єднуючи в собі музику, ритміку, образотворче мистецтво, театр та пластику рухів. Це забезпечує продуктивне художнє висловлювання дітей, розвиваючи їхні зорові, слухові та рухові форми чуттєвого та емоційного сприйняття світу. Хореографія сприяє розвитку творчості, а також знімає розумове стомлення та стимулює мисленнєву діяльність.

Заняття хореографією дійсно вимагають великої фізичної витривалості та енергії в порівнянні з іншими видами мистецтва. Фізичні вимоги танцю виявляються не лише під час виступів на сцені, але й під час тривалих тренувань та репетицій. Танці вимагають терпіння, наполегливості і волі, які допомагають подолати фізичні труднощі та досягти успіху.

Важливо враховувати, що хореографічне мистецтво має свою унікальну специфіку, і воно поділяється на різні види танцю, такі як класичний танець, народний (народно-сценічний) танець, сучасний танець та бальний танець.

Бальна хореографія, як частина хореографічного мистецтва, має багатий історичний розвиток і взаємодіє з вихованням молодого покоління. Вона виступає як засіб естетичного виховання, допомагаючи розвивати виразність, координацію та інші фізичні та емоційні аспекти. Бальна хореографія має свої власні техніки та елементи виразного мистецтва, такі як жести, міміка, пози, танцювальний текст та малюнок танцю. Це важливий компонент універсального художнього виховання.

1.2. Бальна хореографія як засіб естетичного виховання в історико-культурній ретроспективі

Бальний танець, як історичне явище, насправді має свої корені у народних формах танцювальної культури. Здавна люди виражали свої емоції через пластичні рухи, і це є одним із найдавніших проявів людської культури. Танець, який виник на основі ритмічних рухів, поступово розвивався та трансформувався, і став основою для бального танцю.

Термін «бальна хореографія» виник в епоху Відродження через інтерес до танців у сфері побуту. Ймовірно, цей термін пов'язаний із залами для танців, які призначалися для великих більярдних. Також, можливо, він виник від слова «балет» (французькою «ballet», італійською «ballo»), що означає «танець». Це вказує на зв'язок бального танцю з хореографією в широкому розумінні цього терміну.

Отже, бальний танець, як складова хореографічного мистецтва, виник з багатовікових традицій танцю та має важливе місце в культурній спадщині (Терешенко, 2012).

Справжнє значення танцю в естетичному та виховному контексті можна відслідкувати ще з давніх часів, зокрема в гімназіях стародавньої Греції та у Римській імперії.

У гімназіях стародавньої Греції танець був обов'язковим предметом, який мав не лише розважальне та естетичне значення, але і важливу роль у вихованні. Учні готувались до інсценізації бойових дій, використовуючи декорації. Танці в цьому контексті слугували не лише формою фізичної активності, а й засобом культурної, естетичної та виховної підготовки молодого покоління.

У Римській імперії танці набули священного характеру. Вони виконувалися з метою згуртування людей, пробудження емоцій, духу та сміливості. Античний мислитель Лукіан підкреслював, що хореографічне мистецтво має важливе значення в розвитку духу та серця людини, підвищуючи настрої і розвиваючи смак до витонченого (Терешенко, 2017).

Отже, античні цивілізації розуміли важливість танцю як форми виразу, виховання та розваги, присвячуючи йому особливе значення в суспільстві та освіті.

В пізній античності танець переосмислювався через призму поглядів раннього християнства щодо видовищних мистецтв. Християнська традиція вважала видовища, включаючи танець, залишковими елементами поганської культури та суперечливими для християнських цінностей. Проте, в той же час, було визнано, що танець може мати корисність в пробудженні духовних прагнень та стремління душі до Бога.

У стародавній Індії виховний потенціал хореографічного мистецтва був використаний дуже ефективно. Тут танець включався в загальний контекст мистецтва, органічно поєднуючи слово, музику і рух. Традиції Сходу свідчать, що вихованим вважався не лише той, хто володів знаннями у різних науках і вміннями, але і той, хто вмів танцювати.

Це свідчить про те, що в різних культурах танець завжди був розгляданий як важливий аспект виховання, здатний поєднати фізичний, емоційний та духовний розвиток особистості (Яковлєв, 1989, с. 10).

У епоху Середньовіччя танець, особливо з точки зору церковних властей, часто переслідувався і вважався неприйнятним з релігійних поглядів. Однак, незважаючи на це, епоха також свідчила про розквіт палацової лицарської культури, де танець став складовою частиною вишуканого життя.

Саме в цей період відбувався розвиток театрального мистецтва, а мандрівні актори вносили новаторські елементи в танцювальне мистецтво, додаючи пантоміму та ігровий компонент. Також у цей час з'явилися елементи танцю-променади, які брали участь у процесійних заходах і балетах на вулицях.

Ідеї Відродження сприяли феєричному розквіту пластичного мистецтва, включаючи танець. Нові танці виникали, а теоретики, такі як Антоніо Карназано, Роберт Коміланд, Фабріціо Карозо та Туано д'Арбо, систематизували техніку виконання та теоретизували питання танцювального мистецтва. Вони створили основу, на якій побудовано подальший педагогічний потенціал танцю.

Створення Королівської академії танцю в Парижі у 1661 році відзначало важливий етап у вихованні та розвитку бального танцю. Ця академія мала значущий вплив на сценічну і бальну хореографію того часу, вводячи суворі форми та канонізацію деяких бальних танців.

Академія встановлювала стандарти для бальних танців і навчала їх у відповідності до етикету та смаку привілейованого класу. Важливо відзначити, що це сприяло створенню нових танців на основі народних, адаптованих до вимог етикету і форми одягу.

Філософські ідеї Дені Дідро та Жана Вольтера внесли вагомий внесок у розвиток хореографічної думки епохи Просвітництва. Згідно з педагогічними поглядами Джона Лока, виховання мало на меті формування активної, творчої та добродісної особистості. Локк вважав, що для майбутнього «джентльмена»

важливо навчати не лише читанню та малюванню, але й танцям, які додають рухам витонченості, що зберігається на все життя (Терешенко, 2017).

На початку XVIII століття викладання бальних танців стало обов'язковим предметом у казенних навчальних закладах, що підкреслювало державне значення цих заходів. У XIX столітті масові бальні танці та інші заходи, такі як бали та маскаради, набули великого престижу, і в них брало участь звичайне міське населення.

В історико-мистецькому житті України XIX століття бальний танець також займав вагоме місце. У високому суспільстві вважалося важливим володіти великою кількістю бальних танців і виконувати їх у шляхетній манері.

Навчання танцям вводилося в багатьох навчальних закладах, і поступово формувалася українська школа бального танцю, зазначаючи принципи навчання бальної хореографії:

1. Зв'язок з національними хореографічними традиціями.
2. Навчання бальному танцю на загальній хореографічній основі.
3. Чіткість, простота і внутрішня чистота виконавської манери.
4. Методична обґрунтованість у вивченні матеріалу.

Багато викладачів прагнули узагальнити та зафіксувати свій педагогічний досвід, описати танцювальні схеми і рухи, створити підручники і самоучителі. У XIX столітті вийшло кілька посібників та книг з бальної хореографії українських авторів.

Популярність бальної хореографії в Україні була підтримана тим, що танець входив до числа обов'язкових предметів у різних навчальних закладах. Наприклад, танці вивчали в Академічній гімназії м. Харкова та в Шляхетному корпусі м. Києва. Викладання танців здійснювали досвідчені вчителі, деякі з яких були спеціально «виписані» з Європи і здобули славу не лише в Україні, а й за її межами. Серед таких вчителів були Самуїл Шмід, Філіп Базанкур, Іоанн Якоб Шміт, Іоанн Батист Ланде.

У Європі виховання за допомогою танцювальної культури набуло широкого розмаху. Суспільство розділялося на класи, що сприяло появи

салонних або бальних танців. Ці танці базувалися на побутових народних танцях, і під впливом правил етикету та життєустрою привілейованих класів вони зазнавали змін. Наприклад, селянський бранль перетворювався в салонні бассданси, а народний контрданс - в салонний лансьє; народний і світський менуети також взаємодіяли та відображали класові особливості.

В ХХ столітті в Англії питаннями канонізації бальної хореографії активно займалося відділення бальної хореографії, створене в 1924 році при Імперській Спілці Вчителів танцю. Одним із його завдань було вироблення стандартів для музики, кроків та техніки виконання бальних танців. Це свідчить про серйозний підхід до розвитку та нормативного визначення бальної хореографії, спрямованого на стандартизацію цього мистецтва (Базела, 2005, с. 39).

Отже, можна констатувати, що бальна хореографія пройшла складний шлях розвитку, виробивши свої власні стандарти і визначивши своє місце в суспільстві. Нині бальна хореографія виступає як важливий елемент культури та виховання, втілюючи реальний досвід особистості. Танець, як частина бальної хореографії, здатен передавати естетичні цінності та сприяти саморефлексії, пізнанню світу та внутрішньому розвитку.

1.3. Естетико-виховний потенціал сучасних форм бальної хореографії у вихованні старшокласників

Аналізуючи стилістику бальної хореографії, науковці визначають цей вид хореографії як «соціальний аспект художнього мистецтва та культури сучасності, сформований під впливом історичних та соціальних факторів художньої культури у сфері народного, історичного, академічного, бального європейського та латиноамериканського танцю, що виявляється у танцюванні лише у формі парного чи парно-ансамблевого танцю за принципом спортивних змагань» (Шариков, 2014, с. 203).

Вивчаючи генезис бальної хореографії та його вплив на процеси формування художньої культури суспільства, Т. Павлюк відзначає: виходячи із

того, що бальна хореографія є складовою хореографічного мистецтва зі своїми специфічними особливостями, «цілком логічним є розширення визначень основних понять на сферу бального танцю. Таким чином, «бальна хореографічна культура» – це комплекс, пов'язаний із бальним хореографічним мистецтвом: власне бальними танцями» (Павлюк, 2009, с. 63).

Основаючи художньо-естетичне виховання через бальний танець, Ю. Шанкін стверджує: «Бальний танець, як мистецтво формування особистості, де людина є об'єктом дослідження, інструментом і виконавцем, є неповторним засобом розвитку соціально активної, творчої особистості. Бальний танець має необмежені можливості для повноцінного художньо-естетичного вдосконалення особистості вихованця, для її гармонійного та фізичного розвитку» (Шанкін, 2013, с. 273).

Отже, роль бального танцю в системі освіти можна розглядати як спрямовану діяльність з формування активної життєвої позиції особистості. Бальний танець виконує функції естетичного виховання, сприяючи розвитку емоційно-логічного сприйняття соціальної реальності; формуванню естетичних смаків, ідеалів, поглядів, переконань та етичного ставлення до танцювальної діяльності; стимулюванню самостійності та розвитку творчих здібностей; пробудженню інтересів, потреб та бажань; формуванню навичок передачі художнього образу у творчій діяльності; розвитку здатності особистості сприймати цілісну картину світу і прагнення до збагачення світового досвіду.

Хореографічне мистецтво включає в себе різні засоби та елементи, серед яких основними є хореографічний лексикон та хореографічний текст, музика, сценічна хореографія і хореографічна драматургія.

При дослідженні бальної хореографії танцівники повинні розуміти та освоювати творчий процес, який допомагає їм стати артистами та потенційними постановниками бальних танців. Розробка хореографічного тексту, як правило, є відповідальністю керівника бального колективу. Однак учасники хореографічних колективів повинні мати навички розуміння та втілення цього творчого продукту.

Хореографічний текст у бальній хореографії дозволяє керівнику колективу творчо розв'язувати постановчі завдання та розширювати уявлення про специфіку режисерсько-хореографічної діяльності. Такий текст може включати в себе нові форми трюкової техніки, що відрізняються від класичного балету, або трансформувати прийоми класичного дуетного танцю, адаптуючи їх до особливостей бальної хореографії (Касьянова, с. 113).

Важливо відзначити, що хореографічний текст і малюнок танцю є взаємозалежними компонентами хореографічного мистецтва.

При аналізі мови танцю як засобу вираження смислових цінностей хореографічної культури, П. Фриз вказує на ключову роль лексики танцю у створенні образу. Лексика стає образною в контексті цілісної структури хореографічного твору, в якому виявляються тема та ідея. Образність лексики визначається стилістичними особливостями та виражається через поєднання різних рухів, поз, жестів, міміки, способів виконання тощо (Фриз, 2013, с. 541).

Важливим аспектом виразності малюнка бального танцю є фізична схожість та відповідність між танцівниками. О. Касьянова, досліджуючи цю проблему, вказує на необхідність мінімальної різниці у зрості та подібної тілобудови для виконання європейських бальних танців, де різниця у вазі не перевищує 10-15 кг (Касьянова, с. 112). Це свідчить про те, що спільна фізична гармонія між партнерами відіграє ключову роль у досягненні естетичної і виразної виконавської якості бального танцю.

Щодо естетичного виховання старшокласників за допомогою бальної хореографії, важливим залишається розуміння та відтворення малюнка танцю самими молодими танцівниками. Режисура малюнка танцю залишається завданням хореографа-постановника, однак розуміння та втілення його залишається відповідальністю виконавців, що сприяє їхньому естетичному розвитку.

Наслідуючи розгляд музики як складової бальної хореографії, слід відзначити взаємозалежність розвитку музичного супроводу та бальних танців. Початково музика визначала створення танцю, а з часом сам бальний танець

вплинув на формат, структуру та ритмічне оформлення музичної супровідної частини. Ця взаємодія між бальною хореографією та музикою сприяє їхньому спільному еволюційному розвитку, позитивно впливаючи на обидві галузі мистецтва.

Аналізуючи взаємодію музичного мистецтва та бальної хореографії, важливо відзначити, що наукове дослідження, яке б детально розглядало синтез цих двох галузей мистецтва в вітчизняних дослідженнях, наразі відсутнє. Розглядаючи засоби бальної хореографії, слід приділити увагу важливості хореографічної сценографії, яка відіграє ключову роль у створенні художнього образу через засоби танцю.

Хореографічна сценографія має за мету використовувати танець як засіб створення художнього образу, використовуючи різноманітні елементи та виразні засоби. При цьому однією з важливих складових стає бальний костюм, який виступає не лише як елемент одягу, але і як засіб вираження характеру танцю та взаємодії між танцівниками.

О. Нестеренко уточнює визначення двох понять: «бальний костюм» та «костюм в бальній хореографії». Перший термін вказує на елементи, використовувані для підготовки до балу, а другий – на гармонійний ансамбль елементів, специфічних для бальної хореографії. Це підкреслює необхідність спеціалізованого та образно вирішеного костюму для виконання бальних танців (Нестеренко, 2014, с. 71).

Таким чином, музика та хореографічна сценографія, включаючи бальний костюм, спільно сприяють створенню виразного образу в бальній хореографії.

О. Касьянова підкреслює значення костюмів у бальних танцях, стверджуючи, що партнер може обрати фрак, а партнерка - довгу сукню та взуття на високих підборах. Вона також вказує на необхідність гладкої паркетної підлоги для виконання техніки бального танцю (Касьянова, с. 113).

Д. Шариков, аналізуючи програмні особливості бальних танців, розглядає танцювальний костюм, особливості якого полягають у тому, що партнерові слід утримувати рівні плечі, коли руки піднімаються в боки. Костюми у

латиноамериканських програмах для дам відрізняються коротким кроєм, відкритістю та обляганням (Шариков, 2014, с. 200).

Враховуючи вищевказане, можна припустити, що залучення старшокласників до занять бальною хореографією є одним із засобів формування в них відповідального морального підходу. Описані характеристики бального костюму безперечно впливають на формування учнів відповідних норм і правил поведінки на танцювальному паркеті та сцені, а також в подальшому в їхньому середовищі. Бальний костюм, як частина сценічного образу танцівника, доповнює його внутрішній світ, що робить мистецтво трансформації в танці важливим компонентом естетичного розвитку особистості.

Отже, бальна хореографія є особливим видом хореографічного мистецтва, охоплюючим парні танці, що переважно мають народні корені та виконуються під час вечорів, балів та змагань. Цей вид танцю характеризується тим, що усі бальні танці є парними, а учасники - це хлопець та дівчина, які танцюють у тісному фізичному контакті.

Бальна хореографія поділяється на дві основні групи танців:

1. «Європейські (класичні)»:

- Повільний вальс
- Танго
- Віденський вальс
- Фокстрот
- Квікстеп

2. «Латиноамериканські»:

- Ча-ча-ча
- Самба
- Румба
- Джайв
- Пасодобль

Враховуючи вищеописане, можна уточнити основні поняття, що досліджуються в даній роботі.

Розглядаючи естетичне виховання через призму бальної хореографії, ми спостерігаємо за процесом, в якому старшокласники освоюють основи цього виду мистецтва. Цей процес направлений на укріплення мотивації до занять бальною хореографією, поглиблення знань у сфері хореографії, зокрема бальної, та вдосконалення вмінь інтерпретації, розвиток творчості і комунікативних навичок у партнерських взаєминах.

Отже, естетична вихованість старшокласника, формована через бальну хореографію, представляє собою комплексну особистісну якість учасника бального танцю. Ця якість виявляється у сформованості ціннісної позиції стосовно танцювального мистецтва, здатності до глибшого засвоєння хореографічних знань, повазі до бальних традицій, позитивному ставленні до інших танцювальних культур. Також це включає гармонію раціональної і емоційної сторін особистості, толерантність у спілкуванні з партнерами та високий рівень виконавського артистизму. Естетично вихований старшокласник виявляє прагнення до саморозвитку та впливу на світ навколо себе.

Отже, естетико-виховний потенціал бальної хореографії для старших школярів виявляється в кількох ключових аспектах:

1. Вираження почуттів і емоцій: Бальна хореографія має унікальну здатність безпосередньо виражати почуття та емоції, що робить її ефективним засобом впливу на формування внутрішньої культури старшокласників у період ранньої юності.

2. Організація культурного дозвілля: Бальна хореографія виступає значущим інструментом для організації культурного дозвілля школярів. Вона може емоційно і рівноцінно залучати учнів різного віку та статі, враховуючи їхні вікові та фізичні можливості.

3. Поєднання спорту та мистецтва: Бальний танець виступає як вид спорту та мистецтва одночасно, що особливо приваблює школярів різного віку, сприяючи їхньому розвитку і самовираженню.

4. Колективна творчість: Бальний танець є колективним видом творчості, що сприяє формуванню інтересу у школярів до власного внутрішнього світу і моделі поведінки.

5. Організація в позашкільний час: Гуртки, школи, студії, клуби бальної хореографії діють в різних навчальних та культурних закладах, що дозволяє школярам виявляти інтерес до власного внутрішнього світу та розвивати навички самовиховання через ансамблеву роботу.

Такий підхід створює сприятливі умови для гармонійного розвитку старшокласників та формування їхньої естетичної культури через бальну хореографію.

РОЗДІЛ 2

ЕКСПЕРИМЕНАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ТА МЕТОДИКИ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ ЗАСОБАМИ БАЛЬНОЇ ХОРЕОГРАФІЇ

2.1. Критерії, показники та орієнтовні рівні естетичної вихованості старшокласників

Для проведення діагностичної процедури та визначення реального рівня естетичної вихованості старшокласників через використання бальної хореографії, розглянемо більш детально зміст структурних компонентів цього феномену:

Когнітивний компонент естетичної вихованості:

1. Освіченість у сфері музики та бажання покращувати свої знання.
2. Розуміння суті понять «естетика», «мистецтво», «бальна хореографія».
3. Присутність естетичних інтересів, ідей, переконань, ідеалів.
4. Розуміння концепції прекрасного та здатність аналізувати твори хореографії та музики, видаючи їм естетичну оцінку.
5. Загальний рівень інтелектуального розвитку та здатність розуміти мистецтво в різних аспектах, таких як природа, комунікація, культура поведінки та одяг.

Емоційно-ціннісний компонент естетичної вихованості:

1. Формування художньо-естетичних почуттів та емоцій старшокласників.
2. Знання та досвід у взаємодії з мистецтвом, у тому числі унікальність художніх інтересів та потреб.
3. Виявлення характерних рис поведінки в різних ситуаціях художнього спілкування.
4. Сформованість почуття краси та інших естетичних категорій.

5. Свідоме ставлення до мистецтва та навколишнього світу, естетичне сприймання мистецтва та відчуття радості від естетичної насолоди.

6. Здатність емоційно реагувати на танцювальні вистави та розуміти їхній смисл.

Це дозволить нам більш точно визначити рівень естетичної вихованості старшокласників, враховуючи когнітивні та емоційно-ціннісні аспекти цього явища через призму бальної хореографії.

Діяльнісно-практичний компонент естетичної вихованості:

1. Установка на поглиблення знань з естетики, танцю і музики.
2. Підвищення рівня особистісної культури через заняття художньо-творчими видами діяльності, зокрема бальним танцем.

3. Проява потреби у творчій діяльності та наявність мистецького хобі.
4. Участь у мистецьких колективах і студіях, виявлення активності відвідування концертів, вистав та інших мистецьких заходів.

5. Виявлення потреби в естетичній діяльності та наявність творчих та фізичних здібностей.

6. Прагнення до занять художньо-творчими видами діяльності, проява артистизму та творчої активності в підготовці та проведенні мистецьких заходів, таких як концерти, творчі покази, виховні години.

Критерії та показники естетичної вихованості старшокласників:

1. Засвоєння знань: Розуміння основ естетики, музики та танцю, а також активне поглиблення цих знань.

2. Розвиток особистісної культури: Підвищення рівня внутрішньої культури через художньо-творчі заняття, зокрема бальний танець.

3. Творча активність: Участь у мистецьких колективах, студіях, а також проведення власних мистецьких заходів.

4. Фізичні та творчі здібності: Проява здібностей у художній діяльності та виявлення артистичності.

5. Активне відвідування подій: Часта участь у концертах, виставах та інших мистецьких заходах.

6. Прагнення до творчості: Виявлення бажання займатися художньо-творчою діяльністю та самовираження у цьому напрямку.

Ці критерії та показники взаємодіють для оцінки естетичної вихованості старшокласників у контексті бальної хореографії, допомагаючи у визначенні рівня їхнього художнього розвитку та активності у цьому напрямку.

А саме, такими критеріями визначаємо:

Когнітивно-рефлексивний (відповідає когнітивному компоненту естетичної вихованості);

Емоційно-ціннісний (відповідає емоційно-ціннісному компоненту естетичної вихованості)

Діяльнісно-виконавський (відповідає діяльнісно-практичному компоненту естетичної вихованості)

Показниками когнітивно-рефлексивного критерію є:

Обізнаність у мистецтві бальної хореографії, зокрема різних національних танцювальних культур;

Уміння аналізувати та оцінювати хореографічні явища;

Показниками емоційно-ціннісного критерію є:

Сформованість навичок сприймання хореографічних явищ;

Мотивація до пізнання та самореалізації під час виконання бальних танців.

Показниками діяльнісно-виконавського критерію є:

Уміння відтворювати хореографічний текст, технічність виконання танців

Артистизм, хореографічні здібності.

У розробці критеріїв та показників естетичної вихованості старшокласників у контексті бальної хореографії, враховуємо особливості фізичного та психічного розвитку старшокласників, а також характеристики хореографічного мистецтва, зокрема бального танцю. З метою забезпечення об'єктивності діагностики, будемо аналізувати можливі рівні естетичної вихованості старшокласників, враховуючи кожний компонент окремо.

Досягнення старшокласником високого (творчого) рівня естетичної вихованості передбачає формування:

- індивідуального естетичного багажу, осмисленого й опрацьованого в результатах самореалізації у мистецькій (хореографічній) діяльності;
- особливого естетичного розуміння мистецьких процесів, що дозволяє оцінити досягнення хореографічного мистецтва;
- усвідомлення рівнів естетичного в природі і суспільстві, хореографічному мистецтві;
- сформованість цілісної естетичної системи зразків хореографічного мистецтва (бальної хореографії), що визнані як естетичні в суспільстві;
- цивілізована здатність відчувати і переживати прекрасне засобами бальної хореографії.

Досягнення даного рівня свідчить про повну сформованість всіх складових естетичної вихованості старшокласників через використання бальної хореографії, а також високий рівень розвиненості усіх показників за всіма критеріями. Старшокласники, які досягли цього рівня, виявляють позитивне мотиваційно-ціннісне ставлення до занять бальними танцями та мають широкі знання у сфері проблем взаємодії особистості з хореографічним мистецтвом. На цьому рівні учасники бальних колективів володіють розширеним хореографічним словником та можуть надавати адекватні оцінки заняттям бальним танцем та його виховним можливостям. Вони володіють танцювальними вміннями, художніми здібностями та виявляють креативність, що успішно виражається у танцювальній діяльності.

Старшокласник, який досяг середнього (масового) рівня естетичної вихованості характеризується тим, що у нього

- загальноприйняті уявлення про бальну хореографію як вид візуального мистецтва, що є одним із варіантів дозвілєвої діяльності і які засновано на впливі засобів масової інформації, комерційного розважального мистецтва;
- перевага перманентної продукції “масової культури”, у якій специфіка та особливості бальної хореографії не мають чітких критеріїв;

- наявність фрагментарних, безсистемних естетичних зацікавлень бальною хореографією як мистецтвом, що не спонукає до постійного пошуку взаємодії із хореографічним мистецтвом;

- наявність та часте застосування стереотипів у вирішенні професійних (хореографічних) завдань щодо естетичного освоєння світу;

- здатність бачити прекрасне у переважній більшості масового мистецтва та прагматичні спонукання в опануванні основами бальної хореографії.

Старшокласники із середнім (масовим) рівнем характеризуються деякою нерівномірністю у сформованості критеріїв естетичної вихованості, яка досягається за допомогою бальної хореографії. Вони мають переважно нерівномірно розвинені показники. У старшокласників на цьому рівні спостерігається позитивне, але не дуже виразне мотиваційно-ціннісне ставлення до бальних танців, і це виражається неоднаково в їх особистісних ідеалах. Вони мають обмежений спектр танцювального словника і не завжди володіють системою різноманітних танцювальних умінь і здібностей. Хоча це зазвичай дозволяє їм досягти певного рівноваги в танцювальній діяльності, проте нерідко відбувається репродуктивне втілення набутих навичок у мистецтві танцю. Вони дають переважно адекватні, але іноді обмежені оцінки, що перешкоджає старшокласникам значуще розширити свій естетичний кругозір. Зазначено, що такі недоліки не є глибокими, але систематичними, і тому старшокласники в основному мають невиразну естетичну вихованість.

Старшокласники, які досягли низького (репродуктивного) рівня естетичної вихованості засобами бальної хореографії показують:

- низький рівень долучення особистості до мистецтва у цілому та відсутність елементарного досвіду взаємодії з хореографічним мистецтвом;

- нездатність оцінити естетичний продукт хореографічного мистецтва у плані естетичного, творчого доробку колективу, особистості, відсутність розуміння у хореографічному мистецтві прекрасного і потворного, піднесеного і низького;

- поверхнєве бачення й оцінка естетичного в побутовому середовищі і суспільстві, слабка зацікавленість хореографічним мистецтвом;

- утилітарно-прагматичне ставлення до реальності, включаючи й естетичні цінності, не усвідомлення значущості взірця в естетичному як орієнтира особистісного саморозвитку, низький рівень зацікавленості здобутками бальної хореографії;

- спонукання до опанування естетичної дійсності, що засновані на відсутності естетичних знань, вузькому естетичному обрії, недорозвиненому естетичному досвіді, сприйняття хореографічного мистецтва як певної діяльності, етапу особистісного розвитку.

Старшокласники з низьким (репродуктивним) рівнем виявляють недостатню сформованість структурних критеріїв та відзначаються відсутністю або слабкою розвиненістю більшості показників. Мотиваційно-ціннісне ставлення старшокласників характеризується відсутністю або слабкістю мотивації та невизначеністю ціннісних орієнтацій і ідеалів у зв'язку з заняттями бальною хореографією. Старшокласникам властивий обмежений, фрагментарний художній тезаурус щодо бальних танців, нескоординовані хореографічні уміння і навички, схильність до репродуктивного відтворення танцювальних комбінацій. Все це призводить до численних помилок у демонстрації танцювальних композицій та надає неадекватних або обмежених оцінок і самооцінок хореографічної підготовки.

За нашими упередженнями, рівень сформованості визначених критеріїв визначає і, одночасно, залежить від обізнаності старшокласників у танцювальному мистецтві, що набувається як міждисциплінарна освіта, інтегруючи знання з історії, етнології, мистецтвознавства та дозволяючи усвідомлене відтворення засвоєної інформації та формування оцінних суджень. Завершено, зацікавлення в заняттях бальними танцями стає можливим завдяки естетичному вихованню, що охоплює як репродуктивний (що є ключовим), так і творчий аспекти. Викладені думки обґрунтовують необхідність визначених

критеріїв у структурі вивченої якості естетичного виховання старшокласників через бальну хореографію.

Виявлені під час теоретичного аналізу критерії, рівні та показники естетичної вихованості є фундаментом для проведення експериментального дослідження щодо естетичного виховання старшокласників через бальну хореографію.

Отже, для наукового обґрунтування рівнів естетичної вихованості старшокласників через бальну хореографію було визначено такі компоненти, як когнітивний, емоційно-ціннісний, діяльнісно-практичний, а також відповідні критерії: когнітивно-рефлексивний (зокрема, обізнаність у мистецтві бальної хореографії та здатність аналізу та оцінки хореографічних явищ), емоційно-ціннісний (включаючи сформованість навичок сприймання хореографічних явищ і мотивацію до самовдосконалення через бальні танці), діяльнісно-виконавський (з оцінкою умінь відтворювати хореографічний матеріал, технічності виконання танців, артистизму, фізичних здібностей та хореографічних вмінь).

Дані результати показують, що старшокласники, які досягли високого (творчого) рівня естетичної вихованості через бальну хореографію, виявляють глибокі теоретичні знання лексичної мови основ класичного, побутового, спортивно-бального танців та музичної грамотності. Вони здатні осмислювати явища дійсності, враховуючи естетичні міркування, та проявляють розвинені практичні навички, включаючи чітку координацію та пластичність рухів. Учні такого рівня також виявляють уміння аналізу та самоаналізу власної діяльності й аналізу колективу під час занять бальним танцем. Вони успішно виконують тестові завдання спортивно-бальних танців та мають високоморальні мотиви для занять бальною хореографією.

Учні з середнім (масовим) рівнем естетичної вихованості мають добрі або задовільні теоретичні знання лексичної мови спортивно-бальної хореографії та музичної грамотності. Вони демонструють відносно розвинені практичні навички, включаючи координацію та пластичність рухів. Такі учні можуть мати

деякі недоліки у виконанні танців та проявляти відсутність чіткості та впевненості у рухах та взаємодії з партнером. Їх реакція на музичний супровід та лексичну термінологію може бути швидкою, але іноді вони допускають помилки у застосуванні танцювальної термінології на практиці.

Старшокласники з низьким (репродуктивним) рівнем естетичної вихованості виявляють відсутність теоретичних знань лексичної мови спортивно-бальної хореографії, нерозвинені практичні навички, відмову від виконання вправ, відсутність реакції на музичний супровід та лексичну термінологію, а також відсутність навичок відтворювання термінології у рухах.

Отримані результати констатувального експерименту свідчать, що більшість старшокласників характеризуються низьким (42%) та середнім (37,9%) рівнями естетичної вихованості за допомогою бальної хореографії. Високий рівень естетичної вихованості виявили лише 20,1% учасників (з представленням середнього відсотка за всіма компонентами).

З отриманих результатів констатувального експерименту можна зробити висновок, що старшокласники не мають систематичного досвіду взаємодії з хореографічним мистецтвом та, зокрема, з мистецтвом бальної хореографії. Відсутність такого досвіду обмежує їхню здатність усвідомлено взаємодіяти з цінностями та засадами естетичної культури, які сприяють розвитку творчої особистості та формуванню естетичного смаку.

2.2 Педагогічні умови естетичного виховання старшокласників засобами бальної хореографії

Обґрунтування педагогічних умов естетичного виховання старшокласників засобами бальної хореографії направлене на досягнення ефективності цього процесу в практичному вимірі. Увага зосереджена на «умовах забезпечення ефективної діяльності або процесу». Реалізація таких умов включає в себе впровадження комплексу заходів культурологічного, мистецького та науково-методичного характеру. Ці заходи спрямовані на

досягнення результативного взаємодії учасників виховного процесу (старшокласників) з особистісно-естетичним зростанням.

Необхідність обґрунтування цих педагогічних умов в контексті нашого дослідження обумовлена рядом негативних факторів, виявлених на констатувальному етапі дослідження, а саме:

1) безсистемність та фрагментарність використання бальної хореографії як важливого елементу естетичного виховання старшокласників;

2) недостатньою методичною розробленістю та відповідно, недостатнім забезпеченням цього процесу в межах позашкільної художньо-естетичної освіти;

3) переважанням підходів до бальної хореографії як виду спортивних змагань і недооцінкою цього виду хореографічного мистецтва у вирішенні завдань естетичного виховання молодого покоління.

Сформульовано припущення щодо необхідності впровадження таких педагогічних умов, які б:

По-перше, забезпечували особистісну реалізацію старшокласників у межах опанування основ бальної хореографії.

По-друге, сприяли формуванню позитивного мотиваційно-ціннісного ставлення та розвитку ціннісно-світоглядних позицій старшокласників щодо хореографічного мистецтва, а також сприяли розвитку креативності, творчих здібностей та танцювальних умінь.

По-третє, забезпечували безпосереднє навчання (тренування) у позаурочній діяльності та під час конкурсних програм, концертних виступів, сприяли розвитку естетичної активності старшокласників засобами бальної хореографії.

Такі педагогічні умови повинні бути реалізовані як система заходів, спрямованих на оптимальне організаційно-методичне забезпечення процесу діяльності танцювального колективу бального спрямування та вивчення традицій бальної хореографії як засобу естетичного виховання.

З огляду на наведене розуміння основних завдань естетичного виховання старшокласників засобами бальної хореографії педагогічними умовами вважаємо:

формування особистісної психологічної і фізіологічної готовності старшокласників до занять бальною хореографією;

стимулювання самостійної художньо-творчої діяльності мотивацію успіху старшокласників у сфері бального танцю;

готовність учителів-хореографів до реалізації естетичного виховання старшокласників засобами бальної хореографії.

Теоретичний пошук шляхів забезпечення зазначених педагогічних умов підкріплюється наступними вихідними положеннями щодо естетичного виховання засобами бальної хореографії:

1) Бальна хореографія як локальна педагогічна система: Бальна хореографія розглядається як комплексна педагогічна система, яка є складовою частиною естетичного виховання. Ця система має в собі різноманітні функціональні компоненти, спрямовані на виховання особистості. Об'єднані спільними цілями, мотивами та завданнями, вони формують єдине ціле, спрямоване на розвиток та естетичне виховання старшокласників.

2) Майстерність взаємодії: Результативність педагогічного процесу залежить від високого рівня майстерності взаємодії між балетмейстером та старшокласниками. Важливо визначити оптимальний зміст навчання, тобто визначити цілі та завдання, а також виявити ефективні засоби, форми і методи, які сприятимуть естетизації виховного процесу.

3) Старшокласник як суб'єкт культури: У процесі опанування основами бальної хореографії старшокласник виступає як суб'єкт культури. Він реалізує свою творчу активність в контексті естетичного самовиховання. Це підкреслює важливість активної участі студента в формуванні власної естетичної свідомості та культурного розвитку через вивчення бальної хореографії.

Ці принципи визначають теоретичний фундамент для розроблення та впровадження ефективних педагогічних умов для естетичного виховання старшокласників за допомогою бальної хореографії.

Першою педагогічною умовою нами визначено формування особистісної психологічної і фізіологічної готовності старшокласників до занять бальною хореографією.

Пізнання та оцінка мистецтва бального танцю представляють собою потужний інструмент для збагачення духовного світу особистості, що вбудовує творчу складову у прагненні до краси. Широкий розвиток бального танцю сприяє популяризації хореографії як найбільш видовищного, музичного, емоційного і доступного для сприйняття мистецтва. Це сприяє формуванню естетичного смаку, а також духовному, психологічному і фізіологічному розвитку та світосприйняттю виконавців танцю. Підтвердження цієї наукової позиції можна знайти в дослідженнях вітчизняних і зарубіжних педагогів.

Під час розгляду психологічної готовності старшокласників до занять бальною хореографією очевидно, що вибір цієї мистецької діяльності є усвідомленим та виваженим кроком для підлітка. Бальна хореографія суттєво відрізняється від сучасних молодіжних танців, що ускладнює її популяризацію. Однак позитивний аспект бальної хореографії проявляється у її високій популярності у суспільстві через активне використання у різноманітних мистецьких проектах, участь у телевізійних програмах та відновлення культурно-мистецької діяльності використанням бальної хореографії.

Ця позиція підкріплюється тезою М. Богданової про рекреаційну функцію бальної хореографії, яка визначається як своєрідний синтез мистецтв, органічно поєднуючи бальний танець, поезію, музику і театр. Це особливо актуально в контексті сучасних танцювальних шоу та конкурсів, які популяризують мистецтво танцю в його різноманітних виявах. (Богданова, 2015, с. 6).

Наступна, не менш важлива фаза у формуванні психологічної готовності старшокласників пов'язана з емоційною насиченістю бальної хореографії. При аналізі складових естетичного виховання в контексті хореографічної діяльності,

Ю. Гончаренко аргументує емоційно-почуттєвий компонент, що полягає в «...емоційній насиченості внутрішніх потреб та емоційному оцінюванні зовнішнього та внутрішнього світу дитини, формуванні емоційно-ціннісної шкали сприйняття навколишньої дійсності» (Гончаренко, 2009, с. 8).

Під час аналізу хореографічного мистецтва як фактору творчої активності дитини, Т. Медвідь звертає свою увагу на емоційне переживання. У розумінні авторки це відповідає за «...створення ефекту здивування, захоплення, незвичайності наведеного факту, а художньо пережиті почуття спонукають дитину зневажати зло, егоїзм, невихованість, лінь, допомагають любити добро, природу, працьовитих людей» (Медвідь, 2014, с. 152).

Отже, при розгляді емоційної насиченості бальної хореографії як складової психологічної готовності старшокласників у контексті естетичного виховання можна припустити, що історично сформована елітарність бальної хореографії наближає цей вид танцю до мистецької дії, яка забезпечує певне психологічне піднесення і формує відповідні емоційні переживання. Зазначене особистісно-емоційне переживання може виникнути лише як результат системної та наполегливої праці, що в подальшому, безперечно, буде стимулювати учасників хореографічних колективів до осмислення відповідного психологічного стану – готовності до самовираження у бальному танці.

Щодо значення фізіологічної готовності старшокласників до занять бальною хореографією, слід відзначити, що в цьому напрямі існує ряд вагомих обґрунтувань. У монографії «Мистецтво у розвитку особистості», за загальною редакцією Н. Ничкало, у розділі, присвяченому танцювальному мистецтву, особлива увага приділяється позитивному впливу хореографії на фізичний розвиток особистості: «Вплив танцювального мистецтва на фізичний розвиток особистості полягає у тому, що воно сприяє зміцненню усіх систем організму: розвитку мускулатури, правильної постави, покращенню функціонального стану дихання, кровообігу тощо. Багатоманітність і складність танцювальних рухів підвищують функціональну активність зорового, опорно-рухового, вестибулярного та інших аналізаторів. Характер і темп рухів танцю

зумовлюють зміни вегетативних функцій організму (пульсу, кров'яного тиску, дихання тощо)» (за Ничкало, 2006, с. 120).

У дослідженні впливу спортивних бальних танців на рівень фізичного здоров'я підлітків середнього шкільного віку, В. Кларчук, О. Присяжнюк, К. Валівач також підкреслюють: «Тренування щодо найтонших рухових навичок, яке проводиться у процесі навчання хореографії, пов'язане з мобілізацією і активним розвитком багатьох фізіологічних функцій людського організму: кровообігу, дихання, нервово-м'язової діяльності» (2012, с. 75).

Тетяна Повалій надає докладний огляд фізіологічної готовності старшокласників до занять бальною хореографією. Вона вказує, що віковий діапазон 15-17 років є періодом інтенсивного розвитку мускулатури та подальшого розширення інтелекту. Молодь цього віку готова до фізичних та розумових навантажень, формуються їх переконання і світогляд, виникає бажання зрозуміти себе та визначити сенс життя. Виникає проблема вибору професії, а також бажання виділитися та бути помітним. Самостійність у судженнях, стан закоханості, життєрадісність та впевненість в собі є характерними рисами цього періоду.

За даними Т. Повалій, заняття з хореографії для старшокласників повинні мати повне фізичне навантаження. Вона також зауважує, що можливі фізичні перенавантаження, але це питання повинно бути ретельно вирішене викладачем-хореографом. Щодо фізіологічних обмежень занять бальною хореографією, вона вказує на високий рівень полярності у світі адаптивного фізичного виховання, де бальній хореографії відводиться важливе місце, зокрема в вихованні людей з обмеженими фізичними можливостями.

Другою педагогічною умовою визначено стимулювання самостійної художньо-творчої діяльності старшокласників щодо застосування традицій бального танцю в життєдіяльності та мотивацію успіху в зазначеному виді хореографічного мистецтва.

Бальна хореографія існує в тісному взаємодії з іншими видами мистецтва, набуваючи синтетичного характеру, що надає їй можливість впливати на

сучасне мистецьке середовище. Бальний танець, як засіб емоційного впливу на старшокласників, об'єднує завдання розкриття внутрішнього світу учня і стає платформою для втілення музики, драматургії та образотворчого мистецтва. Взаємодія цих елементів піднімає програму бального танцю на новий рівень.

Дарина Бернадська, аналізуючи сучасну хореографію в контексті синтезу мистецтв, визначає кілька чинників, серед яких важливі соціально-політичний та стилістичний аспекти. Соціально-політичний чинник вплинув на демократизацію західного суспільства та сформував масову популярну субкультуру, яка відзначається еротизацією та сексуальною розкутістю, що виявляється у стосунках, одязі та стилі танцю. Стилiстичний чинник включає утвердження емоційної, імпровізаційної, ритмічної та свінгової манери виконання у джаз- та теп-танцях, а також імпресіонізм та модерн-стилізацію в мистецтві танцю.

Ймовірно, що аналогічні чинники присутні і в контексті бальної хореографії. Під час занять бальним танцем використовується музика, яка допомагає виконавцям здійснювати рухи, надихати на творчість і створення музично-пластичного образу. Здатність учасників бального танцю формувати такий образ визначається як одна з цілей естетичного виховання старшокласників. Сучасна бальна хореографія сприяє художньо-творчій самовираженості підлітків, дозволяючи їм представити себе з найкращого боку серед своїх ровесників. Дух змагань, що притаманний у цьому віці, підкріплюється суспільним визнанням і подальше мотивує старшокласників до самовдосконалення в бальній хореографії, сприяючи їхньому естетичному розвитку.

Проблема переходу хореографічних знань у вміння та навички, а потім у звичку, нерозривно пов'язана з кількістю повторень виконання дій на заняттях у хореографічному колективі. Балетмейстер, розробляючи програми навчання основам бальної хореографії, визначає, які дії повинні бути виконані на рівні вмінь та навичок. Особливу вагу має особистісне усвідомлення

цілеспрямованих та організованих дій учасниками, спрямованих на досягнення мистецько-хореографічного результату.

Щодо практичної реалізації визначеної нами педагогічної умови, пов'язаної із використанням традицій бального танцю в життєдіяльності старшокласників та формуванням мотивації успіху в цьому виді хореографічного мистецтва, ми розробили відповідні навчально-методичні матеріали. Серед них: «Видатні танцівники бальної хореографії ХХ століття» та «Історія та методика бального танцю». Ці матеріали допомагатимуть у формуванні у учасників бальних колективів чіткого уявлення про розвиток бальної хореографії, ознайомлятимуть їх із видатними танцівниками та розширюватимуть їхні знання в сфері бальної хореографії, стимулюючи їх до професійного зростання у хореографічному мистецтві.

Створення педагогічних умов для оптимізації процесу естетичного виховання молоді в позашкільних навчальних закладах, що базуються на програмах бальних танців, тісно пов'язане із професійними та особистісними характеристиками педагога-хореографа. Головною метою фахівців з позашкільної освіти, зокрема керівників і викладачів танцювальних ансамблів, клубів та гуртків, є сприяння формуванню високоморальної особистості. А тому третьою педагогічною умовою розглянемо готовність учителів-хореографів до реалізації естетичного виховання старшокласників засобами бальної хореографії.

Обґрунтовуючи визначену нами педагогічну умову, слід підкреслити, що людина, у першу чергу, виступає як не лише об'єкт пізнання, а й суб'єкт дії та взаємодії. В педагогічній системі старшокласник, у взаємодії з балетмейстером і хореографічним мистецтвом, представляє собою соціальну (особистість) і природну істоту (індивід), що вимагає уваги педагогів до його природних особливостей та духовного розвитку. Це визначає необхідність акцентуації учителями-хореографами на природних особливостях та духовному розвитку старшокласників, перетворюючи процес передачі знань у підтримку їхньої культурної самоідентифікації та самореалізації.

У світлі вищезазначених наукових концепцій виникає важлива проблема готовності вчителів-хореографів до професійної діяльності та, зокрема, до естетичного виховання старшокласників через бальну хореографію.

Враховуючи висловлені науковцями думки, педагогічна умова, яка стосується готовності учителів-хореографів до реалізації естетичного виховання старшокласників через бальну хореографію, передбачає:

1) систематичну розробку учителями-хореографами навчальних програм з бальної хореографії;

2) формування мотивації учителів-хореографів для участі у усвідомленій мистецькій діяльності учасників бального колективу, орієнтованої на досягнення культурного самовизначення та самореалізації особистості;

3) розвиток учителями-хореографами вмінь поєднувати музичну та хореографічну драматургію при створенні бальних програм;

4) володіння учителями-хореографами хореографічною поставою як смисловою мізансценою та емоційно-чуттєвим станом виконавця бального колективу;

5) готовність учителів-хореографів до послідовного естетичного виховання старшокласників у позашкільному навчальному закладі через бальну хореографію, використовуючи як групові, так і індивідуальні форми виховної роботи.

Отже, підсумовуючи обґрунтування педагогічних умов естетичного виховання старшокласників через бальну хореографію, можна визначити, що наведені педагогічні умови націлені на взаємодію усіх функціональних компонентів естетичного виховання у контексті танцювального мистецтва. Варто відзначити, що ці умови утворюють специфічний мистецько-педагогічний комплекс, спрямований не лише на вирішення завдань естетичного виховання старшокласників, а й на створення відповідної системи естетичного виховання, де відводиться ключова роль готовності суб'єктів до мистецько-педагогічної взаємодії. Передбачається, що створення сприятливих умов для учасників (старшокласників та учителів-хореографів) танцювальної

діяльності сприятиме формуванню духовно насиченого освітнього середовища і сприяє усвідомленню естетичних цінностей на всіх рівнях особистісного розвитку.

2.3. Методика естетичного виховання старшокласників засобами бальної хореографії.

Під час проведення дослідно-експериментального дослідження ми розробили та апробували методику естетичного виховання старшокласників, використовуючи бальну хореографію. В рамках цього дослідження особливу актуальність має урахування таких основних підходів до естетичного виховання, як особистісно орієнтований, системний, аксіологічний та діяльнісний.

Виховний процес вимагає створення умов для всебічного розвитку особистості, виявлення її здібностей та творчого самовираження. Таким чином, естетичне виховання старшокласників за допомогою бальної хореографії повинно базуватися на особистісно орієнтованому підході, який спрямований на врахування індивідуальних потреб та можливостей кожного учня. Цей підхід передбачає допомогу усвідомленні себе, самореалізації та саморозвитку. І. Бех підкреслює важливість цього підходу, стверджуючи, що він забезпечує духовно-практичне освоєння суб'єктом світу та реалізує морально-духовну практику.

Системний підхід, який дозволяє розкрити цілісність педагогічних об'єктів та виявити різноманітні типи зв'язків, може сприяти розгляду естетичного виховання старшокласників як цілісної системи.

Аксіологічний підхід, побудований на концепції цінностей, спрямований на утвердження і сприйняття цінностей, пов'язаних з людиною, що виникають зі співвідношення категорій «світ» і «людина».

Діяльнісний підхід ґрунтується на тому, що розвиток особистості відбувається шляхом оволодіння нею різними видами діяльності. За цим

підходом індивід реалізує і стверджує себе як суб'єкт і особистість через свою взаємодію з об'єктами, що його оточують, а також через взаємодію з іншими людьми, з якими він вступає в контакт під час своєї діяльності. В реалізації методики естетичного виховання старшокласників цей підхід передбачає активну взаємодію учнів з танцями та хореографічними композиціями бальної хореографії, спрямовану на освоєння та закріплення умінь та навичок.

Розроблена методика естетичного виховання старшокласників засобами бальної хореографії базувалася на таких принципах: гуманізму, природовідповідності, культуровідповідності, емоційної насиченості, симпатії.

1. Принцип гуманізму: Відповідно до цього принципу, у центрі уваги педагога розташований учень (учениця) з його (її) інтересами та особистісними якостями як незалежною, самобутньою особистістю, обдарованою унікальними характеристиками. Гуманістична спрямованість програми виражається в визнанні права учнів на вільний розвиток та самовираження їхніх здібностей, емоцій та переконань, причому це вияв може набувати різноманітних форм. Під час реалізації програми педагог виявляє повагу до позиції учнів, навіть у випадках, коли вони неправильні, та намагається формувати правильні погляди ненавмисно.

2. Принцип природовідповідності: Провідною ланкою будь-якого педагогічного впливу, зокрема процесу естетичного виховання, виступає дитина з її конкретними особливостями та рівнем фізичного, фізіологічного, психічного і соціального розвитку. Більшість педагогів вважає, що дорослі краще розуміють, як потрібно жити, і чому діти повинні вчитися. Проте індивідуальні особливості, бажання та інтереси вихованців, якщо і враховуються, то з прагматичною метою - зробити дитину слухняною та «зручною» для педагогічного впливу. Під час естетичного виховання старшокласників ми враховували психофізичні особливості цієї групи дітей та індивідуальні аспекти розвитку кожного учня. Ми не вимагали негайного «правильного» виконання чи «правильної» реакції на матеріал програми,

оскільки кожен учень повинен «дозріти» для адекватного естетичного сприйняття, інтересу та потреби в естетичній діяльності.

В умовах неформальної освіти ми створили програму, яка дозволяє гнучко змінювати теми і форми занять. Наприклад, якщо група виявляла певні потреби або мала низький настрій, ми замість практичних занять у залі проводили сесії перегляду відеофільмів з танцювальною тематикою. Учні висловлювали живі враження від відеозаписів з підсумкових уроків, концертів та виступів, і обговорювали якості виконання танцю чи концертного танцювального номеру.

Принцип культуровідповідності стосується організації естетично-культурного контексту в процесі естетичного виховання школярів. Ми приділяли увагу естетичному оформленню навколишнього середовища, яке підтримувало позитивний настрій учнів. Зокрема, заняття бальними танцями відбувались в естетично оформленому залі з просторим приміщенням, світлими стінами, дзеркальною стіною, гарним освітленням та легкими шторами на вікнах.

Ми покладали особливий акцент на естетичне оформлення не лише приміщення для занять, але і зовнішнього вигляду танцюристів. Запевнялись, що учні приходять на заняття в спеціальному танцювальному взутті та одязі, що сприяє не лише естетичному вигляду, але й дисципліні, позбавляючи неохайності та недбалості, які можуть негативно впливати на естетичність занять.

Принцип емоційної насиченості визначає ефективність естетичного виховання за допомогою бальної хореографії через емоційне забарвлення теоретичного матеріалу та практичного освоєння танцю, зроблене цікавим для учнів. Ми уникали безжиттєвого подання інформації, такої як «сухі» цифри та факти про походження танцю чи геометрію танцю. Замість цього інформація підбиралася та представлялася так, щоб викликати суперечки та дискусії серед учнів, наприклад, стосовно походження танцю, ролі партнера чи партнерки в певному танці тощо.

Принцип симпатії покликаний забезпечити дружелюбну та комфортну атмосферу на заняттях, сприяючи взаєморозумінню та підтримці між учнями. Важливе значення має позитивне ставлення педагога до учнів, терпимість до їхніх недоліків у мові та поведінці. Незважаючи на можливі технічні помилки у танцювальному виконанні чи конфлікти між учасниками, програма акцентує увагу на позитивних якостях учнів, їх досягненнях та творчому потенціалі, спрямовуючи увагу на розвиток творчості, а не винятково технічного тренування.

Отже, можна визначити, що процес естетичного виховання старшокласників через бальну хореографію складається з ряду взаємопов'язаних компонентів. Когнітивний компонент включає в себе ознайомленість з мистецтвом бальної хореографії, зокрема різними національними танцювальними культурами, а також навички аналізу та оцінки хореографічних явищ. Емоційно-ціннісний компонент охоплює естетичні почуття, оцінку, емпатію та розвиток навичок сприймання хореографічних вистав. Діяльнісно-практичний компонент проявляється в умінні відтворювати хореографічний текст, високій технічності виконання танців, артистизмі та розвитку хореографічних здібностей.

Основні форми організації роботи з естетичним вихованням старшокласників через бальну хореографію включали позаурочні та позашкільні заняття. Ці заняття проводилися як у груповій, так і у індивідуальній формі. Крім того, використовувалися різні форми виховної роботи, такі як заходи, справи та ігри.

Методика естетичного виховання старшокласників засобами бальної хореографії складався з педагогічних умов та методів. Такими педагогічними умовами естетичного виховання було обрано: 1) формування особистісної психологічної і фізіологічної готовності старшокласників до занять бальною хореографією; 2) стимулювання самостійної художньо-творчої діяльності старшокласників щодо застосування традицій бального танцю в життєдіяльності та мотивацію успіху в зазначеному виді хореографічного

мистецтва; 3) готовність учителів-хореографів до реалізації естетичного виховання старшокласників засобами бальної хореографії.

Методи організації виховного процесу є ключовими складовими визначеної методики. Методи навчання, що входять до галузі дидактики, класифікуються за джерелом здобуття інформації на словесний, наочний і практичний.

Для досягнення цілей з естетичного виховання старшокласників через бальний танець була розроблена програма «Бальна хореографія» для учнів 9-11 класів у позашкільних установах. Програма включає в себе танці, створені на основі національної танцювальної культури різних народів, які поділені на європейські та латиноамериканські танці за їх стилістикою.

Послідовність освоєння танців побудована за принципами від простого до складного, від повільного до швидкого. Курс також включає спортивні бальні танці, які є кодифікованими на міжнародному рівні в латиноамериканській та європейській програмах.

При виборі латиноамериканських танців, таких як «Ча-ча-ча», «Румба», «Самба», «Джайв», «Пасодобль», керувалися принципом вільної композиції. Це означає, що рухи і фігури не мають фіксованої послідовності виконання. Такий підхід до теоретичного та практичного вивчення цих танців сприяє розвитку ініціативи, творчого підходу та самостійності в естетичній діяльності.

Латиноамериканські танці були включені в програму для формування у вихованців почуття міри і естетичного смаку. Особливістю цих танців є незвичайний синкопований ритм і активна робота стегон. Важливо, щоб вихованці, вивчаючи ці танці, розвивали відчуття міри і утримували елегантність рухів стегон, уникнувши вульгарних виразів.

Освоєння латиноамериканських танців в старшокласників сприяє розвитку здатності до самостійного судження, заснованого на естетичних знаннях. Наприклад, танець «Ча-ча-ча» має різні версії щодо походження назви, і це відкриває можливість для вихованців висловлювати свої думки, враховуючи різноманітність ритмічних малюнків, стилістики рухів та емоційну насиченість.

Мелодійним елементом латиноамериканських танців є ритм, а виразним засобом - ритмопластика рухів. Ритмічний малюнок цих танців різноманітний і оригінальний, надаючи танцюристам можливість виразити широкий спектр почуттів та емоцій через виразні рухи, жести та міміку. Наприклад, «Румба» виражає чуттєвість і смуток, «Ча-ча-ча» - веселощі та кокетство, «Самба» - експресію, «Джайв» - радість і безтурботність.

Отже, заняття латиноамериканськими танцями та танцями європейської програми впливають на розвиток естетичних почуттів, емоцій, естетичного смаку, знань і діяльності вихованців. Як для латиноамериканських, так і для європейських танців, це стосується різноманітних аспектів естетичного розвитку.

Латиноамериканські танці сприяють розвитку вихованців у відношенні емоцій, естетичного смаку та знань. Зокрема, незвичайний синкопований ритм і активна робота стегон роблять їх емоційно насиченими та виразними. Також важливо, щоб вихованці утримували елегантність рухів і уникли вульгарних виразів, відзначаючи таким чином їхній естетичний рівень.

Щодо танців європейської програми, музика виступає головним елементом, керуючи танцювальними рухами та визначаючи їхній характер та виразність. Взаємини танцюристів в парі також відіграють важливу роль у передачі характеру танцю. Наприклад, характер «Швидкого фокстроту» передається через легкі рухи, стрибки і взаємодію танцюристів у парі, що створює враження гри та хитромудрості. Ця особливість сприяє розвитку артистизму вихованців, який визначає рівень їхньої танцювальної майстерності. Таким чином, парне виконання є однією з можливостей бального танцю в естетичному вихованні старшокласників.

Заняття з курсу «Бальна хореографія» проводилися два рази на тиждень, по 12-20 чоловік в групі. Заняття проводилися в спеціалізованому класі хореографії з використанням теле-, відео-, аудіо та ОУВ-апаратури.

Важливою особливістю спортивних бальних танців є їх виконання в парі, ідеальною ситуацією є рівна кількість хлопчиків і дівчат. У випадку, коли така

умова неможлива, педагог може виконувати танцювальні елементи по черзі з кожним, хто залишився без пари, або змінювати склад пар, щоб уникнути танцювання хлопчика з хлопчиком або дівчинки з дівчинкою.

Позаурочні заходи, такі як участь у міських конкурсах, концертах та хореографічних фестивалях, є ефективним методом організації роботи колективу. Вони додають елемент новизни у традиційний навчальний процес, дають учням можливість стикатися з культурним життям міста та отримувати різноманітні емоційні враження. Така позаурочна діяльність також сприяє формуванню естетичної потреби та інтересу, а також спрямована на споглядання та засвоєння естетичних цінностей.

У процесі педагогічної діяльності з використанням розробленої програми, старшокласникам передавалися естетичні знання про навколишній світ, основні естетичні категорії та поняття, а також спеціальні знання в області музичної грамоти, мистецтвознавства, культурології та хореографічного мистецтва. Ці знання допомагали їм успішно взаємодіяти у практичній художньо-естетичній діяльності.

У танці відображається соціокультурний контекст, відбиваючи уклад та звичаї різних народів, а також виражаючи їхні характери і темперамент. Вивчаючи конкретний танець, учні ознайомлюються з культурою різних етнічних груп, аналізують історію походження танцю та місце його поширення. Цей підхід сприяє розвитку пізнавального інтересу та потреби в нових естетичних знаннях.

Дискусії зі старшокласниками вказують на великий інтерес до історичних і культурологічних аспектів танцювального мистецтва. Заняття бальними танцями стимулюють творчі здібності учнів, проявляючись у їхній ініціативі та самостійності під час вивчення танцювальної програми. Танець відкриває унікальну можливість вираження себе старшокласникам через жести, рухи та міміку, відтворюючи весь спектр своїх емоцій, почуттів та думок. Розвиток емоційно-чуттєвої сфери виявляється в артистизмі їхнього виконання. Бальний

танець, аналогічно до хореографічного мистецтва в цілому, представляє собою синтез різноманітних компонентів.

Музика, яка служить ритмічною основою кожного танцю, формує його емоційну основу, визначає його характер та створює образ. Цей образ викликає асоціації з різними аспектами життя та переживаннями людини, і врешті-решт, втілюється у танці. Музика виступає основним провідним елементом у танцювальному мистецтві. Таким чином, перед початком вивчення конкретного танцю учням запропоновано аналізувати музичний супровід, зосереджуючись на емоційному вмісті та відтінках музики. Учням також висувається завдання побудувати образ майбутнього танцю та визначити характер танцювальних рухів відповідно до музичного супроводу, наприклад, легкість і веселість у швидкому фокстрот, ніжність, романтичність та чуттєвість у румбі і так далі.

Ефективність будь-якої колективної діяльності, зокрема естетичної, значною мірою залежить від здатності старшокласників встановлювати адекватні та творчі взаємовідносини між собою.

Використання форми виконання танцю, відомої як «формейшн» – колективне виконання танцю не однією парою, а в складі групи з 6-8 парами, виявилось особливо ефективним для встановлення взаємин у парі та всієї танцювальної групи. Виконання танцю у такий спосіб формувало в старшокласників внутрішню відповідальність за результат виступу. Це сприяло розвитку уваги до колег по танцю та розумінню того, що успіх кожної пари має значення для всього танцювального колективу.

Отже, через заняття бальним танцем формувалися цінність, такі як повага до танцювального партнера та інших учасників, витримка, почуття міри, доброзичливість та товариськість. Ці аспекти також відображалися в щоденній поведінці старшокласників.

2.4. Результати естетичного виховання старшокласників засобами бальної хореографії

Метою проведення формувального експерименту було визначено перевірку ефективності впровадження методики естетичного виховання старшокласників за допомогою бальної хореографії, а також встановлення рівнів їх естетичної вихованості через реалізацію даної методики в мистецько-просвітницькій діяльності бальних хореографічних колективів.

Основні завдання експериментальної роботи, спрямовані на визначення ефективності методики естетичного виховання старшокласників через бальну хореографію, включають:

1. Забезпечення діагностичним інструментарієм для проведення експерименту.

2. Розробку методичної схеми експерименту та підготовку учасників експериментальної роботи, включаючи формування генеральної сукупності та вибірки для контрольної та експериментальної груп.

3. Встановлення достовірності отриманих результатів експерименту на основі їх обробки за допомогою методів математичної статистики.

Для діагностики особистісно-естетичної вихованості старшокласників було створено анкети, які спрямовані на визначення рівня їх знань з історії та теорії бального танцю, а також на оцінку естетичного розвитку та виховання особистості за допомогою мистецьких засобів. Вміст питань анкети спрямований на визначення естетичної вихованості старшокласників відповідно до установлених критеріїв. Для забезпечення достовірності результатів дослідження використовувалися вже перевірені анкети, опитувальники та методики, такі як діагностична методика Т. Баришевої.

Наступним завданням експерименту щодо перевірки ефективності методики естетичного виховання старшокласників через бальну хореографію було розроблення методичної схеми педагогічного експерименту. При розробці схеми експерименту враховувалися певні ознаки та особливості для розподілу на Контрольну Групу (КГ) і Експериментальну Групу (ЕГ). Усі учасники

експерименту були приблизно одного вікового діапазону, мали узгоджені показники психофізичної та танцювальної підготовки, а також танцювальний колектив протягом одного півріччя перебував у статусі КГ або ЕГ за певних умов педагогічного експерименту.

Характерні особливості теми дослідження вплинули на формування генеральної сукупності учасників експерименту на формувальному етапі. Таким чином, учасниками експериментальної роботи були визначені старшокласники, які займалися бальною хореографією. Для проведення педагогічного експерименту були включені такі танцювальні колективи: студія спортивного бального танцю «Симпатія» (м. Херсон) – керівник Наталя Терешенко; студія спортивного бального танцю «Престиж» (м. Нова Каховка) – керівник Ігор Ольховський; зразковий ансамбль бального танцю «Біла акація» (м. Одеса) – керівник Ігор Чеберко; Народний ансамбль бального танцю (клуб спортивного бального танцю) «Грація» (м. Запоріжжя) – керівники: Олена та Андрій Книш. Загалом, у формувальному експерименті взяли участь 317 старшокласників, що є учасниками танцювальних бальних колективів.

Експериментальну перевірку ефективності методики естетичного виховання старшокласників через бальну хореографію було проведено відповідно до визначених завдань педагогічного експерименту. Достовірність результатів педагогічного експерименту гарантувалася вибором експериментальних і контрольних груп. У експериментальних групах застосовувалася методична підтримка для естетичного виховання засобами бальної хореографії. В процесі експериментальної перевірки ефективності методики використовувався метод математичної статистики, зокрема, критерій критичних точок. Отримані результати свідчать про позитивну динаміку розподілу оцінок з естетичної вихованості старшокласників через бальну хореографію. Математичні статичні дані підтверджують вірогідність цих результатів.

Кінцеві висновки формувального етапу експерименту вказують на зниження кількості учнів із низьким рівнем естетичної вихованості в

експериментальних групах на 29% за когнітивним компонентом, 18% за емоційно-цінісним компонентом та 31,5% за діяльнісно-практичним компонентом. Водночас, кількість старшокласників із високим та середнім рівнем естетичної вихованості зросла на 17% та 13% відповідно за когнітивним компонентом, 11% та 9% за емоційно-цінісним компонентом та 29,5% та 3% за діяльнісно-практичним компонентом.

Отже, експериментальна робота підтвердила висунуту гіпотезу та надала наукову обґрунтованість доцільності дослідження даної теми.

ВИСНОВКИ

У науковій роботі було здійснено теоретичне узагальнення та висунуто новий підхід до вирішення завдань естетичного виховання старшокласників через застосування бальної хореографії. Результати дослідження підтвердили досягнення мети та ефективність вирішення визначених завдань, що дозволило зробити наступні висновки:

1. Шляхом теоретичного аналізу психолого-педагогічних та естетико-мистецтвознавчих джерел було розглянуто стан проблеми естетичного виховання старшокласників за допомогою бальної хореографії. Уточнено сутність понять, таких як «естетичне виховання старшокласників через бальну хореографію», що є процесом освоєння основ цього мистецтва та спрямованим на поглиблення мотивації до зайняття хореографією, розширення знань у галузі хореографії, зокрема бальної, та особливостей виконання танців. Також розглянуто «естетичну вихованість старшокласників», що формується через бальну хореографію, як інтегральну особистісну якість учасника колективу бального танцю. Ця вихованість проявляється у формуванні ціннісної позиції щодо танцювального мистецтва, готовності до поглиблення хореографічних знань, повазі до бальних традицій, та позитивному ставленні до інших танцювальних культур.

Відзначено естетико-виховний потенціал бальної хореографії для старшокласників, який полягає в спонуканні до рухової активності та формуванні естетики рухів, ходи та постави. Також вказано на здатність бальної хореографії безпосередньо виражати почуття та емоції, що є характерним для ранньої юності. Виділено, що бальна хореографія є важливим чинником культурного дозвілля, яке здатне емоційно та фізично залучати школярів до творчості незалежно від віку та статі. Також відзначено її подвійний характер, який об'єднує в собі елементи спорту та мистецтва, що особливо приваблює школярів. Заняття бальним танцем спонукають до пізнання власного «Я» і орієнтування на певну модель поведінки, самореалізації і самовиховання.

2. В результаті уточнення сутності естетичної вихованості старшокласників, досягнутої через використання бальної хореографії, визначено змістову структуру цього феномену, що складається з таких компонентів: когнітивний (включає у себе розуміння основ хореографічного мистецтва та усвідомлення власної ролі в бальній хореографії); емоційно-ціннісний (охоплює сферу позитивних емоцій, інтересу та мотивації до занять бальною хореографією, а також здатність до критичного аналізу та оцінки хореографічних виявлень, зокрема, сучасних); діяльнісно-практичний (включає в себе практичні інтерпретаційні вміння в мистецтві бального танцю, креативність танцівників, творчу уяву та хореографічні здібності).

На підставі визначеної змістової структури розроблено критерії та показники естетичної вихованості старшокласників через бальну хореографію: когнітивно-рефлексивний (показники: знання у галузі мистецтва бальної хореографії, зокрема різних національних танцювальних культур; вміння аналізувати та оцінювати хореографічні вияви), емоційно-ціннісний (показники: емоційність сприймання хореографічних виявів; мотивація до поглиблення знань та самореалізації під час виконання бальних танців), діяльнісно-виконавський (показники: виразність відтворення хореографічного тексту; технічна майстерність у виконанні танців; артистизм, фізичні дані та хореографічні здібності).

Також проведено характеристику рівнів естетичної вихованості старшокласників засобами бальної хореографії, які включають в себе високий (творчий), середній (масовий) та низький (репродуктивний) рівні. Аналіз результатів констатувального експерименту підтвердив переважання низького та середнього рівнів естетичної вихованості серед старшокласників.

3. Теоретично обґрунтовано та розроблено педагогічні умови для естетичного виховання старшокласників, використовуючи бальну хореографію в дитячо-юнацьких колективах. Ці умови включають формування особистісної, психологічної та фізіологічної готовності старшокласників до занять бальною хореографією, стимулювання самостійної художньо-творчої діяльності, а також

готовність педагогів-хореографів до ефективної реалізації естетичного виховання через бальну хореографію.

Розроблена методика естетичного виховання старшокласників з використанням бальної хореографії призначена для позаурочних занять в загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах. Вона включає три блоки, які відповідають вищезазначеним педагогічним умовам. Суть методики полягає у врахуванні психо-фізіологічних особливостей старшокласників, створенні естетичного середовища, емоційному навчанні та розкритті творчого потенціалу через бальну хореографію.

4.Проведений експеримент підтвердив ефективність розробленої методики та педагогічних умов естетичного виховання. Після завершення етапу експерименту відзначено позитивну динаміку рівнів естетичної вихованості старшокласників. Узагальнення результатів свідчить про значне зростання високого рівня естетичної вихованості, помірне збільшення середнього рівня та зменшення низького рівня у порівнянні з контрольною групою. Це свідчить про ефективність використання обґрунтованих педагогічних умов та методики для естетичного виховання старшокласників через бальну хореографію.

Дане дослідження не охоплює всіх аспектів зазначеної проблеми. В подальшому передбачається систематизація накопиченого методичного та практичного досвіду організації виховного процесу, використовуючи різні види хореографічної творчості, особливо в позаурочний час у загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах. Крім того, слід розробити методичне забезпечення для підготовки педагогів, які працюють з дитячо-юнацькими хореографічними колективами, на факультетах мистецтв та в спеціалізованих мистецьких вищих навчальних закладах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базела, Д. Д. (2005). Розвиток професійного конкурсного танцювання. *Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції. Театральне та хореографічне мистецтво України в контексті світових соціокультурних процесів*. Київ: КНУКІМ.
2. Бернадська, Д. П. (2013). Сучасна хореографія в контексті синтезу мистецтв. *Актуальні питання гуманітарних наук (Вип. 7)*, 78–86.
3. Бех І. Д. 2(016) *Духовний розвиток особистості у фокусі сучасного виховного процесу*. Духовність особистості: методологія, теорія і практика. 6 (75).
4. Богданова, М. В. (2015). Рекреаційна функція бальної хореографії. *Питання культурології*, 31, 128–133.
5. Гончаренко, Ю. В. (2010). Формування естетичного ставлення молодших школярів до хореографічної діяльності та мотивації до естетичного втілення тілесних проявів. *Вісник Запорізького національного університету. Серія: Педагогічні науки*, 2(13), 42–45.
6. Гончаренко, Ю. В. (2009). *Естетичне виховання учнів початкових класів у процесі хореографічної діяльності*. (Автореф. дис. канд. пед. наук). Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля, Луганськ.
7. Касьянова, О. В. *Специфіка режисури балетних вистав у бальній хореографії*. Взято з knmau.com/ua/chasopys/07_NBUV/docs/15_Kasyanova.pdf.8
8. Комаровська, О. А. (2011). Зміст хореографічної обдарованості особистості. *Нова педагогічна думка*, 4, 185–189.
9. Коновець, С. В. (1987) *Сприймання й оцінювання учнями мистецьких творів*. Початкова школа. №10. Київ. С. 41–44.

10. Медвідь, Т. (2014). Хореографічне мистецтво як фактор творчої діяльності дитини. *Вісник Львівського університету. Серія мистецтво (Вип. 14)*, 148-154.
11. Миропольська, Н. Є. (2006). До проблеми виховання духовності особистості. *Духовність особистості: методологія. Теорія і практика, 1 (14)*, 165-175.
12. Нестеренко, Е. Л. (2014). Бальный костюм: истоки, эволюция, современные тенденции. *Искусство и культура, 2(14)*, 70–74.
13. Ничкало, Н. Г. (Ред.). (2006). *Мистецтво у розвитку особистості*. (Монографія). Чернівці: Зелена Буковина.
14. Нилов, В. (2010). Интеграция хореографического искусства в художественное образование детей и молодежи. *Искусство в школе, 5*, 33–35.
15. Павлюк, Т. С. (2009). Генезис бальної хореографії, його вплив на процеси формування художньої культури суспільства. *Культура народів Причорномор'я, 152*, 61–64.
16. Падалка, Г. М. (2016). Розвиток мистецької освіти: модернізаційні аспекти. *Мистецтво та освіта, 3 (81)*, 2–6.
17. Повалій, Т. Л. (2016). *Основи хореографії з методикою викладання: практикум з хореографічної підготовки майбутніх учителів початкової школи*. Суми: СПДФО Повалій К. В.
18. *Професійна освіта: словник*. (2000). (Навчальний посібник). С. У. Гончаренко, І. А. Зязюн, Н. Г. Ничкало, О. С. Дубинчук, Н. О. Талалуєва, А. О. Молчанова, & Л. Б. Лук'янова (Уклад.); Н. Г. Ничкало (Ред.). Київ: Вища школа.
19. Рудницька, О. П. (2002). *Педагогіка: загальна та мистецька*. (Навчальний посібник). Київ.
20. Терешенко, Н. В. (2012) Бальна хореографія як засіб естетичного виховання у навчальних закладах радянської України (с. 126–132). *Виховний та мистецький вплив сучасного хореографічного мистецтва на розвиток творчих здібностей молоді: тенденції та перспективи розвитку: матеріали*

Міжнародної науково-практичної конференції та Всеукраїнського семінару з сучасної хореографії. Львів: ЦТДЮГ.

21. Терешенко, Н.В. (2017а) Ретроспектива розвитку бальної хореографії / *Innovations in Science and Education: Challenges of our time*»» Collection of scientific papers; 2 Issue. London: IASHE, 266
22. Терешенко Н.В. (2019) Естетичне виховання старшокласників засобами бальної хореографії : дис. ... к-та пед. наук : 13.00.07. Київ, 2019. 180 с.
23. Гончаренко, С. У. (1997). *Український педагогічний словник*. Київ: Либідь.
24. Фриз, П. (2013). Мова танцю як засіб виявлення смислових цінностей хореографічної культури. *Рідне слово в етнокультурному вимірі*, 537–543.
25. Чорна, О. (2012). Антропологічні основи інноваційних педагогічних технологій. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка, (Ч. 1), 12 (257)*, 80 – 87.
26. Шанкин, Ю. В. (2012). Художественно-эстетическое воспитание личности средствами бального танца. *Социально-экономические явления и процессы, 1 (035)*, 272–276.
27. Шариков, Д. (2014). Стилiстика бальної хореографії: історія, форми і техніки. *Актуальні питання гуманітарних наук. (Вип. 8)*, 198–203.
28. Яковлев, С. Г. (1989). *Мистецтво у світовій релігії*. Київ.
29. Wojnar, I. (1997). Wychowanie estetyczne – wychowanie człowieka. Edukacja estetyczna w perspektywie przemian szkoły współczesnej. A. Dialkowskiego (Red.). Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.
30. Wojnar I. (1997). Sztuka i wychowanie. Encyklopedia pedagogiczna, 804–811. W. Pomykało (Red.). Warszawa.

За науковою темою була захищена дисертація.

Терешенко Н.В. «Естетичне виховання старшокласників засобами бальної хореографії» (дисертація кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.07. – теорія і методика виховання.) Херсонський державний університет. Інститут проблем виховання Національної академії педагогічних наук України, Київ, 2019.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗА ТЕМОЮ

Статті у наукових фахових виданнях

1. Терешенко, Н.В. Критерійний апарат дослідження ефективності естетичного виховання старшокласників засобами бальної хореографії в умовах педагогічного експерименту. *Збірка наукових праць «Естетика і етика педагогічної дії»*, 2015. 9, 32-42.

2. Терешенко Н.В. Менеджмент у сфері сучасного хореографічного мистецтва України. Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка / [редактори-упорядники М. Пантюк, А. Душний, І. Зимомря]. – Дрогобич: Видавничий дім «Гельветика», 2021. Вип. 42. Том 2. 290 с. С. 63-66. DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/42-2-10> Категорія «Б»

3. Терешенко Н.В. Левченко М.Г., Рехліцька А.Є. Вплив дистанційного навчання на формування професійних компетентностей здобувачів мистецьких спеціальностей/ Перспективи та інновації науки (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»): журнал. 2021. № 5(5) 2021. С. 453-466 Категорія «Б»

4. Терешенко Н.В. Медвідь Т.А. Пластична культура як компонент педагогічної майстерності майбутнього вчителя-хореографа. *ПЕДАГОГІЧНИЙ АЛЬМАНАХ*, (50), 2021, С.138-147. Категорія «Б» doi.org/10.37915/pa.vi50.316

5. Терешенко Н.В. Культуротворча модель естетичного виховання школярів засобами бальної хореографії. Естетика і етика педагогічної дії : зб. наук. пр. / Ін-т пед. освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. 2021. Вип. 23. 272 с. С145-161

Категорія «Б»

Статті у зарубіжних наукових виданнях

6. Терешенко, Н.В. Ретроспектива розвитку бальної хореографії / Innovations in Science and Education: Challenges of our time»» Collection of scientific papers; 2 Issue. London: IASHE, 2017. 266с.

7. Терешенко, Н.В. Системність естетичного виховання старшокласників у процесі танцювальної діяльності / East European Scientific Journal (Warsaw, Poland), 2017. 1 (17), part 2, 9-12.

8. Popovich L., Lymarenko L., Tereshenko N., Kornisheva T. Research on effectiveness of training technologies implementation in student theater/ Revista Inclusiones/ 2019. Volume 7/ Issue 2, P. 104-121/ (**Web of Science**)

9. Терешенко Н.В. Жест як складова пластичної культури вчителя. The 9th International scientific and practical conference “Scientific achievements of modern society” (April 28-30, 2020) Cognum Publishing House, Liverpool, United Kingdom. 2020. 1175 p.- С. 1062 – 1069

10. Tereshenko N. Psychological and pedagogical features of education of senior pupils by facilities of ball choreography/ Pedagogy theory: collective monography / Aksonova O., Avdieieva S., Kobets V., etc. International Science Group. Boston : Primedia eLaunch, 2020. 321 p. P. 121-131.

11. Tereshenko N.V., Medvid T. A., V. A. Grek, T. H. Lugovenko Study Visits as a Method of Professional Motivation Formation in Future Choreographers, International Journal of Education and Information Technologies (NAUN). pp. 303-312, Volume 15, 2021, DOI: 10.46300/9109.2021.15.32. (**Web of Science**)

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів наукової роботи:

12. Терешенко, Н.В. Естетичне виховання старшокласників засобами бальної хореографії : дис. ... к-та пед. наук : 13.00.07. Київ, 2019. 180 с.

13. Терешенко, Н.В. Естетичне виховання засобами бальної хореографії в системі освіти. *Особливості роботи хореографа в сучасному соціокультурному просторі: матеріали I Міжнародної науково-практичної конференція*, Київ, 19 травня 2016. (с.209-214).НАКККіМ.

14. Терешенко, Н.В. Щодо проблеми естетичного виховання старшокласників засобами бального танцю. *Сучасні стратегії розвитку хореографічної освіти : матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції*, Умань, 2017.(с. 140-145). Уманський державний педагогічний університет.

15. Терешенко, Н.В. Формування естетичної культури учасників колективу бального танцю. *Художні практики та мистецька освіта у кроскультурному просторі сучасності: матеріали IV Всеукраїнської наук.-практ. конференції*, Полтава, 2017. (с. 148-150)

16. Терешенко, Н.В. Бальні танці як спортивно-естетична діяльність та педагогічний процес. *Особливості роботи хореографа в сучасному соціокультурному просторі: Зб. матеріалів II Міжнародної науково-практичної конференції*. Київ,2017 (с. 201-204), Київ-Мінськ: НАКККіМ.

17. Терешенко, Н.В. Психолого-педагогічні особливості естетичного виховання старшокласників засобами бальної хореографії. *Проблеми та перспективи розвитку хореографічного мистецтва: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції*, Херсон, 3 листопада 2017, (с. 167-180) Херсонський державний університет

18. Терешенко, Н.В. Педагогічні умови естетичного виховання старшокласників засобами бальної хореографії. *Сучасні стратегії розвитку хореографічної освіти : матеріали V Всеукраїнської науково-практичної конференції*, Умань, 2018. (с.78-81) Уманський державний педагогічний університет

19. Терешенко, Н.В. Характеристика компонентів культуротворчих позицій бальної хореографії. *Особливості роботи хореографа в сучасному соціокультурному просторі: Зб. матеріалів III Міжнародної науково-практичної конференції*, Київ, 18 травня 2018, (с. 134-138), НАКККіМ.

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати:

20. Терешенко, Н.В. Видатні виконавці бальної хореографії ХХ ст. Хрестоматія. Херсон.: МПП «Издательство ІТ». 2017.

21. Терешенко, Н.В. Врахування типів темпераменту учнів у навчально-виховному процесі колективу бального танцю. *Кінезіологія танцю та складно-координаційних видів спорту: навчально-методичний посібник*. Львів. 2017. (с. 170-176).

22. Історія та методика бального танцю: *навчально – методичний посібник для здобувачів спеціальності Хореографія вищих навчальних закладів*. Видання друге. Херсон . 2022. .220 с.

Основні положення і результати дослідження було представлено у доповідях та повідомленнях на наукових, науково-практичних конференціях різного рівня:

міжнародних

- Міжнародній науково-практичній конференції «Особливості роботи хореографа в сучасному соціокультурному просторі» (Київ, 2017, 2018),
- «Innovations in Science and Education: Challenges of our time» (Болгарія, Варна, 2017);
- XVII Міжнародних педагогічно-мистецьких читаннях пам'яті професора О.П. Рудницької «Неперервна педагогічна освіта» (Київ, 2019)
- The 9th International scientific and practical conference “Scientific achievements of modern society” (April 28-30, 2020)

всеукраїнських

- Другій Всеукраїнській науково-практичній конференції «Педагогічні, психологічні та медико-біологічні аспекти в хореографії та спорті» (Львів, 2017)
- Всеукраїнській науково-практичній конференції «Проблеми та перспективи розвитку хореографічного мистецтва» (Херсон, 2017, 2018, 2019, 2021),
- Всеукраїнській науково-практичній конференції «Сучасні стратегії розвитку хореографічної освіти» (Умань, 2017, 2018),
- Всеукраїнській науково-практичній конференції «Художні практики та мистецька освіта у кроскультурному просторі сучасності» (Полтава, 2017, 2019);
- Всеукраїнській (із міжнародною участю) науково-практичній конференції «Актуальні проблеми мистецької освіти в системі вищої

школи», присвячена 20-річчю з дня заснування факультету культури і мистецтв. (Херсон, 2017, 2019)

- X Всеукраїнській науково-практичній конференції молодих учених і студентів «Зарубіжна та Українська культура: питання теорії, історії, методики» (Херсон, 2019)
- Всеукраїнській науково-практичній конференції з міжнародною участю «Мистецтво танцю і хореографічна освіта: досвід, тенденції, перспективи» (Київ, 2019)

щорічних звітних наукових конференціях професорсько-викладацького складу Херсонського державного університету (2017-2022).